

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1944.

Andra kammaren.

Nr 14.

Tisdagen den 18 april.

Kl. 4 em.

§ 1.

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial och utlåtanden nr 14—17, statsutskottets utlåtanden nr 72—86, första lagutskottets utlåtande nr 17, andra lagutskottets utlåtande nr 30, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 6—8 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

§ 2.

Föredrogs den av herr *Hansson* i Skediga vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, i anledning av vissa av Uppsala akademi företagna inköp av jord- och skogsegendomar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3.

Föredrogs den av herr *Mäler* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, angående en eventuell lagstiftning i syfte att ålägga industriföretagare plikt att i god tid varsla om förestående avbrott eller begränsningar i driften.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor m. m.;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1944/45 å kapitalbudgeten, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till försvarsberedskap vid statens järnvägar m. m. jämte i ämnet väckt motion; och

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till reparation av bron över Svinesund jämte i ämnet väckta motioner.

Andra kammarens protokoll 1944. Nr 14.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.05 em.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 19 april.

Kl. 12.15 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 13 innevarande april.

§ 2.

I enlighet med kammarens därom den 13 innevarande april fattade beslut företogs nu val av tjugufyra valmän för utseende av ställföreträdare för riksdagens militieombudsman.

Därvid avgåvos 139 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

- herr *Berg*,
- » *Björöling*,
- » andre vice talmannen *Carlström*,
- » *Dickson*,
- » *Eriksson* i Frägsta,
- » *Eriksson* i Stockholm,
- » *Fast*,
- » *Gardell*,
- » *Gezelius*,
- fru *Gustafson*,
- herr *Gustafsson* i Lekåsa,
- » *Hammarlund*,
- » *Hansson* i Vännäsby,
- » *Hermansson*,
- » *Holm*,
- » *Landgren*,
- » *Lindahl*,
- » *Lindberg*,
- » *Lindqvist*,
- » förste vice talmannen *Magnusson*,
- » *Mosesson*,
- » *Olsson* i Mellerud,
- » *Ryberg* och
- » *Skoglund* i Doverstorp.

Dessa personer hade alltså utsetts till valmän.

§ 3.

Anställdes val av sex suppleanter för de valmän, som av kammaren fått i uppdrag att utse ställföreträdare för riksdagens militieombudsman.

Därvid avlämnades 91 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Carlsson* i Bakeröd,
 » *Jacobson*,
 » *Lundh*,
 » *Nilson* i Eskilstuna,
 fröken *Olsson* och
 » *Öberg*.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 2 och 3 här ovan omnämnda valen.

§ 5.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr *Onsjö* riktat tvenne följande frågor till mig:

Har någon ändring av de direktiv som lämnats kommunindelningskommittén företagits?

Om så icke skulle vara fallet, är avsikten att Kungl. Maj:t och riksdagen först skola fatta principbeslut om kommunal nyindelning och att därefter ett detaljerat förslag uppgöres och underställes kommunerna för yttrande?

Till svar härå vill jag meddela, att någon ändring av kommunindelningskommitténs direktiv icke skett och att enligt min mening statsmakterna först böra fatta principbeslut om kommunal nyindelning, innan detaljerade förslag i frågan uppgöres. Att kommunerna böra få tillfälle att medverka vid detaljförslagets utformning anser jag vara självfallet.

Med vad jag här anfört äro interpellantens båda frågor besvarade. Det framgår emellertid av motiveringen till interpellationen, att den uppfattningen uppstått, att kommunindelningskommittén utarbetat mycket vittgående och detaljerade förslag till ny kommunindelning i några län. Skulle så vara fallet, anser tydligen interpellanten, att kommittén icke följt de givna direktiven.

Med anledning av de gjorda erinringarna har jag infortrat redogörelse för kommitténs utredningsarbete från kommitténs ordförande.

Av denna redogörelse framgår, att även kommittén hyser den uppfattningen, att principerna för kommunindelningen först skola fastställas av statsmakterna. Därefter böra enligt kommittén länsstyrelserna få i uppdrag att uppgöra förslag till ny kommunindelning och att vid förslagets uppgörande höra kommunerna. Dessa förslag ingivas till Kungl. Maj:t, som efter kammarkollegiets hörande har att fatta beslut i frågan. Emellertid har kommittén funnit det angeläget att med några exempel klargöra hur de principer, som kommittén uppställt, gestalta sig i vissa konkreta fall. Därför har kommittén gjort en provindelning i Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län. Provindelningen är givetvis rent preliminär och utgör icke något definitivt förslag, men den har varit av stort värde för kommittén för justering av ställningstagande till principfrågan.

Svar på
interpellation.

Svar på interpellation. (Forts.)

Vidare har kommittén funnit det önskvärt, att i de 4 län (Uppsala, Kristianstads, Skaraborgs och Västernorrlands län), inom vilka socialvårdskommittén på sin tid företog en provindelning i socialvårdskommuner, en omprövning av indelningen med hänsyn till en fullständig sammanslagning borde ske. Under förarbetena till en sådan provindelning ha representanter för kommittén närvarit vid några sammanträden, som länsstyrelserna i Skaraborgs och Uppsala län hållit med ordsbefolkningen. Även den nu nämnda indelningen är rent preliminär och huvudsakligen avsedd för kommitténs inre utredningsarbete.

Det torde framgå av det referat, jag här lämnat av redogörelsen för kommunindelningsskommitténs arbete, att detsamma upplagts i enlighet med de givna direktiven.

Härefter anförde:

Herr **Onsjö**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för svaret å interpellationen. Det har inte varit min avsikt att nu försöka få i gång en debatt i denna fråga, som ju ligger under utredning hos den s. k. kommunindelningsskommittén.

Det ligger emellertid så till, att frågan ute i landet, särskilt i de län där det på kommunindelningsskommitténs initiativ har verkställts vissa provindelningar, har åstadkommit en mycket stor uppmärksamhet och oro. I tidningsartiklar, på politiska partimöten, på kommunala sammanträden o. s. v., ja, snart sagt var två eller tre äro församlade, behandlar man denna fråga och överlägger om vilka åtgärder man skall kunna vidtaga för att avvärja den fara, som man nu anser hota våra kommuner. Vissa uttalanden samt kommunindelningsskommitténs uppläggning av frågan synes ha gett näring åt den misstanken, att det nu gäller en revolutionerande omvälvning på kommunindelningens område, och att statsmakterna komma att lösa denna fråga utan hänsyn till kommunernas egna åsikter och önskemål.

Nu har emellertid herr statsrådet svarat, att han anser det vara självfallet, att kommunerna skola beredas tillfälle att medverka vid detaljförslagets utformning, och då jag förutsätter att denna medverkan kommer att betyda, att kommunerna erhålla medbestämmanderätt, när det gäller att besluta om eventuella ändringar i den kommunala indelningen, vill jag hoppas, att det av statsrådet nu lämnade svaret kommer att verka lugnande på stämningen ute i bygderna.

Befolkningsutvecklingen har ju tyvärr varit sådan, att en ändring i den kommunala indelningen i vissa fall är ofrånkomlig. Men det gäller förvisso att här gå varsamt fram. Den kraftiga reaktion, som redan gjort sig gällande mot en ändring i den kommunala indelningen, trots att frågan endast befinner sig på utredningsstadiet, vittnar om att vi här äro inne på ett utomordentligt känsligt område. Radikala åtgärder komma att mötas av motstånd från en så gott som enhällig folkmening ute i kommunerna.

Mycket skulle man här kunna vara frestad att tillägga, men jag avstår från att göra detta, när jag icke i någon mån vill föregripa den pågående utredningen. Jag kan likväl icke underlåta uttala den förhoppningen, att icke denna för hela vårt samhälle så betydelsefulla fråga i allt för hög grad måtte påverkas av det rationaliserings- och nyordningsraseri, som sveper över världen.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag vill bara komplettera min redogörelse med den uppgiften, att mig veterligen riksdagen två gånger enhälligt skrivit till Kungl. Maj:t i denna sak. Det förefaller mig högst egendomligt, att den opposition, som nu enligt herr Onsjös

Svar på interpellation. (Forts.)

uppfattning skulle vara så ytterligt allvarlig, icke en enda gång gav sig till känna, då konstitutionsutskottet avgav dessa sina förslag, som av riksdagen lämnades utan erinran.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag skall be att gent emot herr statsrådet få säga, att det kan ju vara förklarligt, om man någon gång är mindre påpasslig inför allt det skrivande till Kungl. Maj:t, som äger rum från riksdagens sida i dessa dagar, så att någon dödssynd må det icke vara, om vi kanske vid dessa tillfällen icke voro tillräckligt vakna.

Jag har begärt ordet för att vitsorda vad interpellanten betonade, nämligen att det härvidlag rör sig om ett mycket känsligt område, men också för att ge en förklaring till att oppositionen mot denna kommunsammanslagning gjort sig mest markant och förmimbar ifrån det håll i landet, där kommunerna äro kanhända de minsta, och där man sålunda skulle med en viss rätt kunna säga, att en sammanslagning är mest behövlig. Oppositionen beror icke endast därpå, att Skaraborgs län och Älvsborgs län ha varit föremål för utarbetade förslag till en ny kommunindelning, varvidlag exempelvis det förslag, som socialvårds-kommittén framförde, var sådant, att var och en som känner bygden måste säga sig, att det förslaget eller något liknande, om det genomfördes, icke skulle bli till gagn utan till mycket stor skada. Att man möter en så stark opposition mot denna sammanslagning just från dessa bygder med små landsbygdskommuner hänger samman med den omständigheten, att det härvidlag är fråga om Sveriges äldsta bygder med en gammal och mera utvecklade bygdetradition än i kanske någon annan del av Sveriges land. Man skall icke förringa värdet av vad en sådan tradition betyder för kommunerna och det kommunala arbetet, och man skall icke förbise, att om man går fram alltför hårt och slår sönder den nuvarande kommunala indelningen — ty en sammanslagning betyder väl i detta fall många gånger att man slår sönder den kommunala traditionen och intresset för bygden och kommunen — så kan man åstadkomma en skada, som kan bli svår att reparera. Det är under sådana förhållanden icke underligt, att man inom de närmast berörda kommunerna har känt mycken oro inför det ganska radikala och vittgående förslag till en sammanslagning av kommunerna, som nu föreligger. Även om man behjärtar behovet i vissa fall av sammanslagningar, kan man dock icke undgå att finna, att åtskilliga av de frågor, som mer än andra skulle kräva en sammanslagning av kommunerna, lösts eller hålla på att lösas på ett annat sätt genom att det allmänna i allt större utsträckning övertar betydande kommunala uppgifter, så att nu samma skäl för en sammanslagning icke föreligga som tidigare.

Jag skall icke trötta kammaren med att ytterligare utveckla detta ämne, men jag vill säga, att det är en angelägenhet lika stark som någon annan att man i dessa tider icke bryter ner allt gammalt utan tar hänsyn till gammal kultur och tradition och söker föra in dem i det nya samhället och göra dem fruktbarande. Jag tror, att man vinner mest på den vägen, och att man icke bör gå fram alltför radikalt och nedbrytande.

Herr **Fast**: Herr talman! Det är ganska osedvanligt, att man interPELLERAR i och diskuterar en fråga, som ligger under utredning, vilken ännu icke nått så långt att vederbörande, som har utredningen om hand, intagit en den allra preliminäreste ståndpunkt till själva huvudfrågan. Däremot brukar det vara kutymin och så vitt jag förstår nödvändigt för allt utredningsarbete, att utredningsmännen skaffa sig det erforderliga underlaget för ett riktigt bedömande av den förelagda uppgiften. Om man handlade på motsatt sätt skulle väl detta vara i allra högsta grad klandervärd, ty det skulle tyda på att man tagit sin

Svar på interpellation. (Forts.)

sak alltför lättvindigt och icke förstått de svårigheter, som icke minst i frågor som dessa föreligga.

Det är ingenting annat som skett på detta område än att man hopsamlat ett material, som enligt mitt förmenande ännu icke är tillräckligt för ett bedömande av den föreliggande frågan. Den provindelning, som oroat bland annat Skaraborgs län, är icke ett uttryck för någon kommitténs slutliga uppfattning, utan har verkställts av länsstyrelsen på basis av socialvårdskommitténs betänkande och den indelning, som där skisserats.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om det osedvanliga som inträffat i denna fråga, nämligen att konstitutionsutskottet för en del år sedan föreslog en skrivelse till Kungl. Maj:t och att riksdagen biföll det enhälliga utskotts-förslaget samt att, då det dröjde med utredningen, utskottet med anledning av en motion förnyade sin framställning och föreslog en ny skrivelse till Kungl. Maj:t. Om jag icke missminner mig gjordes då från olika partiets sida bestämda deklARATIONER, att någonting borde åtgöras i denna fråga. Jag tror att det vore önskvärt, att detta arbete kunde få fortgå ostört. Man har på vissa håll haft partipolitiska spekulationer med avseende å denna fråga, och det har funnits vissa tendentiösa uttalanden i tidningspressen, som gått i samma riktning, men ingenting skulle enligt mitt förmenande vara för hela frågans lösning på ett ändamålsenligt sätt mera ovälkommet och mindre fördelaktigt än om man icke försökte att iaktta den enhällighet, som rådde i riksdagen, när utredningen beslutades. Man bör vänta och se vilket resultat, som utredningen kan komma till, och då blir det väl tids nog tillfälle att ta upp en allvarlig diskussion i ämnet. Men för närvarande sakna vi varje som helst annat utgångsmaterial än det som fanns då riksdagen beslutade utredningen.

Herr talman! Jag har icke kunnat underlåta att fästa uppmärksamheten på hur omöjligt det kommer att bli att kunna syssla med ett utredningsarbete, om detta icke får fortgå något så när ostört.

Herr Onsjö: Herr talman! Gent emot herr statsrådet vill jag säga, att den omständigheten, att då denna fråga tidigare behandlats i riksdagen någon reaktion mot den ifrågasatta nyindelningen av våra kommuner icke kom till stånd, åtminstone för mitt vidkommande berodde därpå, att nyindelningen då icke ifrågasattes skola bli så radikal, som man nu har anledning befara.

Till herr Fast vill jag säga, att min avsikt icke alls varit att falla kommittén i ämbetet. När emellertid saken ligger så till, att frågan tilldragit sig ett oerhört stort intresse ute i landet, är det icke ur vägen att spørsmålet blir klarlagt. Om, såsom jag tror, det hela blivit något missuppfattat ute i bygderna, är det, synes det mig, angeläget att det klarlägges här i riksdagen, vart man vill komma.

Herr Pettersson i Dahl: Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av vad herr statsrådet här yttrade om att riksdagen två gånger begärt en utredning i frågan ävensom i anledning av herr Fasts påstående, att riksdagens beslut var enhälligt.

Herr Fasts påstående är missvisande i så måtto, att sista gången frågan behandlades hade herr Gardell i en reservation yrkat avslag på utskottets hemställan om att de ifrågavarande motionerna icke skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda. Vidare påtalades vid båda tillfällena rätt kraftigt den omständigheten, att en av orsakerna till den föreslagna utredningen var en strövan från städernas sida att inkorporera mycket stora delar av kringliggande landskommuner med deras mest skattekraftiga befolkning, varigenom landskommunernas möjligheter att hävda sig ekonomiskt skulle förstöras. Jag kan

Svar på interpellation. (Forts.)

också erinra om att landskommunernas förbund i ett uttalande mycket kraftigt reagerade mot detta förhållande att städerna dra till sig de mest skattekraftiga delarna av landskommunerna. I debatten här i kammaren påtalade jag just detta och frågade, om de sålunda anförda synpunkterna komme att beaktas i utredningen, och statssekreterare Erlander förklarade mycket energiskt, att så säkerligen skulle komma att bli fallet. Jag vet icke, om jag är riktigt underrättad, men det har sagts mig, att kommittén i sina direktiv icke egentligen skulle ha blivit ålagd att syssla med denna detalj av det föreliggande problemet.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag undrar verkligen, om herr Fast närmare har övervägt den förebråelse han riktade mot interpellanten och emot dem som i denna fråga ha tagit till orda, när han talade om partipolitiska spekulationer, och när han yttrade, att det var osedvanligt, att man interPELLERADE i en fråga, som var föremål för utredning. Det är ju omöjligt att omedelbart ur minnet leta fram något exempel, men jag skulle tro, att det icke skulle vara omöjligt att leta fram både en och flera interpellationer här i riksdagen i frågor som varit föremål för utredning. Men det är väl icke, herr Fast, märkvärdigare, att man nu ifrån det håll, där man känner sig allvarligt berörd av vad som här är å bane, går den vägen, att man interPELLERAR, när man tillhör riksdagen, än att man ifrån kommittéers sida gör vissa förfrågningar och kallar folk till sig för att skaffa upplysningar eller att man från allmänheten går direkt till vederbörande kommitté och begär att få sin mening beaktad. Jag tror icke, att det finns något skäl för kommittéer att känna sig särskilt irriterade eller störda i sitt arbete för att denna framstöt gjorts. Det förefaller mig tvärtom, att det kan vara till gagn att höra och veta vad som rör sig i de djupa leden. I vart fall borde det icke vara något som herr Fast behöver känna sig irriterad av. Om herr Fast vill göra sig besvär att höra vad vederbörande tänker och känner, skall han finna, att det är en god och äkta känsla för den kommunala självstyrelsen, som här kommit till uttryck och som även har rätt att göra sig hörd.

Gentemot uttalandet från socialministern att principen skulle vara, att först skall det fattas principbeslut, sedan skulle själva indelningen ske, och sedan skulle kommunerna bli hörda, vill jag säga, att riksdagen och svenska folket ha väl icke blivit lurade, men de ha blivit infångade många gånger på det sättet, att man först fattat principbeslut, och sedan har det bara varit så, att när man sagt A får man säga B. Jag fruktar, att det kommer att bli på samma sätt även i detta fall, och det är därför icke opåkallat att nu tala om hur vi tänka och känna i denna sak i de kanske närmast berörda delarna i vårt land.

Herr **Fast**: Herr talman! Jag har icke sagt, att denna interpellation var föranledd av partipolitiska spekulationer, utan endast varnat för att låta mot-sättningarna i denna fråga komma till synes, därför att det skulle komma att störa arbetet. Jag sade, att icke minst i tidningspressen en tendens framkommit, som ger anledning till farhågor för en utveckling i den riktningen. Att denna uppfattning är riktig tror jag, att de som kunna följa med måste erkänna. Jag medger, att jag gjorde mig skyldig till ett litet misstag, då jag sade, att konstitutionsutskottet varit enhälligt vid behandlingen av denna fråga. Första gången var det enhälligt, men andra gången fanns det en reser vant i utskottet.

Jag begärde emellertid ordet med anledning av vad herr Pettersson i Dahl sade i fråga om direktiven rörande städernas inkorporeringsfrågor. Jag vill erinra om att ifrån utskottets sida framförde man just frågan om kommun-

Svar på interpellation. (Forts.)

bildningen, som ju är första ledet i hela denna omvandling av landsbygd till städer, och framhöll särskilt nödvändigheten av att man sanerade detta. Det är självklart att ett förslag till ny kommunindelning bör taga hänsyn icke blott till städernas legitima behov av att få växa ut utan även till att detta sker på ett behörigt och riktigt sätt. I den mån det ingår i våra direktiv att komma fram till en lagstiftning i ämnet ha vi redan varit inne på linjen att taga hänsyn till dessa förhållanden. Det kommer alltså icke att bli obeaktat.

Slutligen vill jag framhålla, att det icke åligger oss att till Kungl. Maj:t komma fram med förslag hur landet skall indelas i kommuner, utan vi ha att tillrättalägga den lagstiftning, som kan vara nödvändig för att man skall komma fram till en kommunindelning på det att man sedan på den vanliga lagstiftningsvägen med extraordinära förstärkningar i ämbetsverken skall kunna komma fram till en kommunindelning. Det är säkerligen beroende av misstag från befolkningen på vissa orter, att man trots, att det skulle ingått som bestämt direktiv, att vi skulle komma fram med ett fullständigt förslag till Kungl. Maj:t om kommunindelning i hela landet. Så är ingalunda fallet. Något sådant förslag komma vi icke att framlägga. Möjligt är, att vårt förslag kommer att åtföljas av ett förslag till kommunindelning av något län för att man skall kunna se, hur principen kommer att taga sig ut, men på den punkten äro vi icke färdiga att taga ställning för närvarande.

Herr **Ryberg**: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att understryka vad interpellanten sade om den oro, som gör sig gällande ute i bygderna i de län, där en provindelning ägt rum.

Älvsborgs län är ju ett län, som består av endast småkommuner. Jag tror icke, att jag tar fel om jag säger, att när länsstyrelsen hörde kommunerna i denna fråga, så var det endast ett dussintal av kommunerna som uttalade sig för de ifrågasatta sammanslagningarna, medan alla andra voro emot. Av länsstyrelsens yttrande finner man emellertid, att länsstyrelsen föreslagit en indelning av länet i allenast 61 kommuner i stället för som förut 217. Detta har väckt stor oro, och jag instämmer med interpellanten då han säger, att där två eller tre äro församlade diskuterar man dessa saker.

Till herr **Fast** vill jag säga, att det icke gått partipolitik i denna fråga, ty representanter för både högern, bondeförbundet, folkpartiet och socialdemokraterna äro eniga om att frågan icke bör lösas, förrän kommunerna få tillfälle att avgiva yttranden, yttranden, som man hoppas att statsmakterna skola ta vederbörlig hänsyn till.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

*Svar på
interpellation.*

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson**, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Ledamoten av denna kammare fru **Rydh Munck af Rosenschöld** har till mig riktat ett antal frågor med syfte att utröna, huruvida ett av rundradioutredningen nyligen framlagt förslag om förbättring av kortvågssändningarna till utlandet kommer att föreläggas årets riksdag.

Rundradioutredningens ifrågavarande förslag går ut på att två kortvågssändare skulle anskaffas och installeras för en sammanlagd kostnad av 5 270 000 kronor. Härtill beräknas komma årliga drift- och programkostnader å 630 000 respektive 500 000 kronor.

Rundradioutredningens betänkande, som är dagtecknat den 7 februari 1944, remitterades till telegrafstyrelsen, statskontoret och chefen för försvarsstaben,

Svar på interpellation. (Forts.)

varjämte Aktiebolaget radiotjänst erhöll tillfälle att yttra sig i ämnet. Det sista av dessa yttranden inkom den 7 mars. I yttrandena ha förslagen i huvudsak tillstyrkts. Dock har statskontoret för sin del ställt sig betänksamt mot att åtgärder av den ekonomiska räckvidd, varom här är fråga, vidtagas i nuvarande statsfinansiella läge. Statskontoret förklarar sig i varje fall icke finna detta spörsmål vara av den brådskande natur, att anledning föreligger att upptaga detsamma till prövning utan avvaktan på de övriga förslag, som av rundradioutredningen komma att framläggas. Chefen för försvarsstaben har såsom ett viktigt militärt intresse framhållit, att materielanskaffningen för de föreslagna kortvågssändarna icke tillåtes inverka fördröjande på inom radioindustrien utlagda, ännu ej effektuerade beställningar av radiomateriel för krigsmaktens behov.

Då ärendet upptogs till preliminär behandling inom regeringen, konstaterades att avlåtande av proposition i ämnet svårligen kunde medhinnas före utgången av ordinarie propositionstid. Vid bedömandet av frågan om ärendet kunde anses vara av så brådskande natur, att proposition borde framläggas efter nämnda tid, fann regeringen sådan åtgärd icke vara tillräckligt motiverad. Hänsyn togs härvid till den omständigheten att, även om medelsanvisning kunde ske å tilläggsstat för innevarande budgetår, det likväl knappast vore sannolikt att de ifrågasatta nya sändarstationerna skulle kunna anordnas förrän avsevärd tid efter krigets slut.

I själva sakfrågan är jag icke beredd att nu taga ställning. Det rör sig här om anslag av betydande storleksordning, vilka ifrågasatts skola utgå av skattemedel. Om det varit möjligt att förbättra kortvågssändningarna under kriget, håller jag för sannolikt att så bort ske. I frågans nuvarande läge böra de framlagda förslagen i allt fall prövas i samband med andra medelsbehov, och närmast torde spörsmålet få bli föremål för övervägande i samband med budgetarbetet instundande höst.

Mitt svar på interpellantens frågor blir sålunda, att jag icke har för avsikt att föreslå, att för innevarande års riksdag proposition framlägges om förbättrade kortvågssändningar till utlandet.

Vidare yttrade:

Fru Rydh Munck af Rosenschöld: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack för det svar herr statsrådet lämnat på min interpellation och även för möjligheten, som herr statsrådet givit mig, att på förhand ta del av herr statsrådets synpunkter.

Efter att ha studerat svaret tillåter jag mig anföra följande:

I statsrådsprotokollet av den 30 juni 1943 har herr statsrådet i sina direktiv för 1943 års rundradioutredning antecknat, att utredningen »bör beakta frågan om förstärkning av den svenska radions resurser för kontakt med utlandet och med svenskar i främmande länder. Det gäller här i främsta rummet kortvågssändningar och därmed förbundna problem.» Rundradioutredningens belänkande i denna fråga, som remitterats till vissa myndigheter, har, som herr statsrådet påpekar, i huvudsak tillstyrkts. Statskontorets förslag att frågan om kortvågssändningarna skulle bordläggas i avvaktan på de övriga förslag, som av rundradioutredningen komma att framläggas, har jag emellertid svårt att förstå. Jag vill erinra om att herr statsrådet i nyssnämnda direktiv för rundradioutredningen särskilt framhållit behovet av snabbhet i utredningsförfarandet och därvid påpekat, att utredningen bör vara »oförhindrad att till särskild behandling upptaga delar av det föreliggande problemkomplexet och därutinnan göra separata framställningar före utredningsarbetets avslutande». — »Det är nämligen önskvärt», påpekade herr statsrådet, »att

Svar på interpellation. (Forts.)

utredningen av de mångskiftande spörsmål, som komma att innefattas i det här avsedda uppdraget, icke komma att ligga i vägen för åtgärder, vilka framstå som led i en naturlig fortlöpande utveckling på ifrågavarande område.»

Enligt min uppfattning äro de förslag, som framlämnats beträffande bygandet av nya kortvågssändare och för vilka utförlig motivering redan lämnats, just ett spörsmål av nyssnämnda karaktär. Att statskontoret förklarar sig finna detta spörsmål icke vara av brådskande natur finner jag mycket överraskande. Då denna fråga, med hänsyn till kampen om våglängderna, huvudsakligen är av teknisk och internationell karaktär, vågar jag hysa den meningen, att den i berörda hänseende undandrar sig statskontorets bedömande.

Herr statsrådet har vidare påpekat försvarsstabens önskemål beträffande materielanskaffningen. Av rundradioutredningens betänkande framgår, att en kortvågsanläggning av den storlek, varom det här är fråga, endast delvis kan tillverkas i Sverige. Läget inom den svenska radioindustrien är, enligt vad jag låtit mig berättas, för närvarande sådant, att den för de närmast kommande åren söker arbetsobjekt, varför någon fara för att de delleveranser för ifrågavarande kortvågsanläggning, som skulle kunna placeras hos den svenska radioindustrien, icke torde komma att fördröja leveranserna för krigsmaktens behov.

Herr statsrådet har som motivering för ett uppskjutande av regeringens beslut i frågan även framhållit, att »det knappast är sannolikt, att de ifrågasatta nya sändarstationerna skulle kunna anordnas förrän avsevärd tid efter krigets slut», och har vidare antytt, att problemkomplexet bör prövas i samband med andra medelsbehov under budgetarbetet instundande höst. Det torde emellertid av allt som tidigare sagts i detta ämne tydligt framgå, att varje uppskov med en planering av nya kortvågsanläggningar katastrofalt försämrar den svenska radions möjligheter att, som herr statsrådet påyrkat, öka resurserna för kontakt med utlandet. Just detta, att det i varje fall tar så lång tid att få kortvågsanläggningen klar, är enligt min åsikt ett angeläget skäl till att icke ytterligare fördröja tiden. Enligt vad jag erfarit skulle det, även om beställningen nu gjordes, komma att dröja bortåt två år, innan anläggningen kunde tagas i bruk. Men varje uppskjutande av arbetets igångsättande kan komma att betyda, att tidpunkten då anläggningen kan vara färdig förskjutes med ett betydligt längre tidsavsnitt än den betänketid man tagit sig. Det torde förhålla sig så, att den svenska radions möjligheter att bevaka redan nu använda våglängder för varje dag försämrats och att Sverige plötsligt kan komma att i praktiken bli helt utträngt ur kortvågsbandet, såvida icke statsmakterna genom en positiv inställning till frågan snarast skapa förutsättningar för en förbättring av den svenska kortvågen.

Det förefaller mig, som om man härvidlag skulle kunna finna en för alla parter antagbar kompromiss, nämligen att statsmakterna redan nu ge telegrafstyrelsen direktiv att omedelbart igångsätta det tidsödande planeringsarbetet, såsom t. ex. anskaffande av tomt, utförande av vissa förberedande nödvändiga tekniska åtgärder, infordrande av anbud från utländska leverantörer av kortvågssändare etc. Under sådana omständigheter skulle statsmakterna innevarande år kunna till telegrafstyrelsens förfogande ställa ett mindre anslag, som icke nämnvärt belastar innevarande års budget men som är till fyllest för de närmaste årens planeringsarbete och som internationellt visar, att det verkligen är Sveriges avsikt att utbygga sina kortvågssändare, så att de bättre motsvara de krav, som måste ställas på god kortvågsservice. Härigenom stimuleras utländska anbudsgivare på ett helt annat sätt än om endast en underhandsförfrågan göres om eventuell leverans av kortvågssändare. In-

Svar på interpellation. (Forts.)

lämnandet av anbud till den mycket komplicerade utrustning, det här är fråga om, åsamkar nämligen anbudsgivaren avsevärda kostnader. Tilläggas bör också, att anslaget till ifrågavarande kortvågsanläggning genom den av mig antydda kompromissen kan fördelas på flera år. Slutligen är det självklart, att statsmakterna varken innevarande år eller nästa år behöva anslå några medel till driftskostnader.

Storleken av ett dylikt begynnelseanslag kan jag naturligtvis icke göra något uttalande om, men därom torde telegrafstyrelsen snabbt kunna lämna besked.

Under hänvisning till vad jag tidigare sagt vill jag hemställa, att herr statsrådet ville låta frågan få skyndsammast möjliga behandling.

Herr Holmdahl: Herr talman! Som motionär i denna fråga vid fjolårets riksdag skall jag tillåta mig att i anledning av denna interpellation säga några ord. I anslutning till vad statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet sagt liksom till vad interpellanten anfört synes det mig finnas anledning att här uttala stor tillfredsställelse över radioutredningens arbetstakt. Dess första betänkande angående kortvågssändningarna har till fullo bekräftat vad som sades i vår motion vid fjolårets riksdag, nämligen att den svenska kortvågsradion kommit på efterkälken. Vår land är distanserat och kommer att få svårt att göra sig gällande på detta område. När man är på det klara härmed, synes det vara angeläget att icke ytterligare försena våra möjligheter att åstadkomma en så fullgod kortvågsradio som möjligt. Det skall från min sida icke bestridas, att radioutredningens förslag kan behöva övervägas, icke minst med hänsyn till kortvågsstationernas förläggning. Men dessa överväganden synas dock icke böra förhindra, att förberedelser till förläggningen snarast komma till stånd. Jag ansluter mig alltså fullständigt till de synpunkter, som den ärade interpellanten nyss framförde.

För våra utlandssvenskar betyder ju kortvågsradion helt enkelt kontakten med hemlandet. I sista numret av tidningen »Utlandssvenskarna» förekommer ett belysande diskussionsinlägg i denna fråga, och jag skall verkligen tillåta mig, herr talman, att göra några korta utdrag ur denna diskussion för att få dem till riksdagens protokoll. Diskussionen hölls i Rio de Janeiro, och jag skall sålunda nu referera några uttalanden från ett par utlandssvenskars sida. Det ena innehåller ett beklagande av att alla svenskar, som känna sig som hemma i Sydamerika, icke skola kunna taga in fosterlandet eller bjuda sina vänner på svensk underhållning genom radio och slutar med orden: »När jag reste hem sist, kunde man icke höra Sverige förrän båten var uppe i Nordsjön.» I ett annat inlägg hette det: »Vi måste ha en effektiv kortvågsradio för att uthärda konkurrensen efter kriget på affärsmarknaden. Både vår export och import tarva den. Bara en sådan sak som möjligheten för storexportörerna hemma att per kortvåg kunna sända föredrag till stöd för exportrepresentanternas arbete med industrimännen och teknikerna på den transoceaniska marknaden fordrar ett ögonblickligt ingripande av statsmakterna. Vi kunna när som helst bli så handikappade av andra länder, att det sedan fordras år av energi och arbete för att bättra vad som brutits. Vi kunna helt enkelt icke fortsätta arbetet utan kortvågsradio. Det är min bestämda uppfattning.» I ett annat anförande heter det: »Så affärsman jag är, måste jag tillstå, att den stora och viktiga uppgiften för en svensk kortvågsradio är just att förmedla kontakt mellan Sverige och utlandssvenskarna. Men, som jag nyss sade, detta inskränker icke kortvågsradions vidsträckta uppgift beträffande utländsk publik. Som kommersiell och kulturell budbärare till denna är den ett överträffat propagandamedel.» Det kan räcka med dessa korta citat.

Svar på interpellation. (Forts.)

Det är allbekant, hur det förhåller sig med kortvågsradion i Sverige, och det är klart dokumenterat, att förhållandena kräva snabba åtgärder. Skall man vänta med denna fråga, tills utredningen blivit färdig med samtliga sina spørsmål, går mycket tid förlorad. Kommunikationsministern har också i sina utredningsdirektiv förutsatt, att successiva förslag skulle kunna avges. Meningen härmed kan icke vara annat än att successiva steg till den svenska radions förbättring skulle kunna tagas. Statskontorets uppfattning att detta ärende ej är av brådsakande natur kan man verkligen icke dela. Jag kan däremot mycket väl förstå kommunikationsministerns framhållande av att det icke varit möjligt att framlägga förslag till denna riksdag. Men varje icke nödvändigt uppskov måste vara att beklaga, ty här kan man med större berättigande än i många andra fall säga, att det är fara i dröjsmål.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson**: Herr talman! Av de här gjorda inläggen liksom av diskussionen i pressen kan någon få den uppfattningen, att vi för närvarande icke ha kortvågssändning för utlandet. Sådana sändningar ha emellertid pågått sedan åtskilliga år tillbaka, och av rapporter som inkommit och äro återgivna i rundradioutredningens betänkande framgår, att man på olika ställen på jordklotet kunnat notera goda lyssnarresultat. Alldeles stiek i stäv mot vad den siste ärade talaren läste upp, kan jag ur rundradioutredningens betänkande citera ett uttalande från beskickningen i Rio de Janeiro. Där säges det, att svenska kortvågen tidvis hörs tämligen bra, och liknande rapporter finnas från olika håll. Från Pireus i Grekland rapporteras, att svensk kortvågssändning i allmänhet hördes bra under vissa tider av dygnet; under andra hördes den dåligt. Ifrån Nya Zeeland finnas uttalanden om att det svenska programmet kunde avlyssnas med gott resultat, likaså från Belgiska Kongo. Även från Kanada och olika orter i Förenta Staterna har uttalats, att svenska kortvågen tydligt uppfattats. Var och en som lyssnar till främmande kortvågssändningar vet, att möjligheterna så att säga gå i vågor av tekniska skäl, som jag här icke skall beröra. Ibland äro lyssnarmöjligheterna goda, ibland dåliga. Stundom beror det på också den apparatur, som vederbörande lyssnare har till sitt förfogande. Med det vill jag säga, att vi ingalunda äro i avsaknad av kortvågskontakt med lyssnare i utlandet, fast jag är den förste att medgiva, att det skulle kunna vara bättre än det för närvarande är.

Såväl interpellanten som herr Holmdahl har påpekat, att det i direktiven för utredningen står, att utredningen bör komma in med successiva förslag. Detta är alldeles riktigt, och så har även skett, icke blott i det fall det här gäller utan jämväl tidigare i ett annat avseende, då nämligen utredningen kom med förslag om trådradioanläggning på Gotland. Jag kan erinra om att i det hänseendet har proposition avlåtits, och det torde väl vara sällsynt, att ett utredningsförslag så snabbt har expedierats som skett i detta fall.

Jag tror som sagt, att man med hänsyn därtill kan säga, att vad på Kungl. Maj:t ankommer ha från rundradioutredningen emanerande förslag vunnit beaktande. Att så inte kunnat ske i detta fall har jag utvecklat i mitt interpellationssvar, och därutöver har jag intet att tillägga. Det beror dels på att förslaget kom väl sent för att kunna göras till föremål för proposition vid årets riksdag och dels på att kostnaderna för detsamma förverkligande voro så stora, att man rimligtvis måste företaga en grundlig avvägning gentemot andra utgiftsbehov.

Herr **Holmdahl** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill först med anledning av herr statsrådets yttrande uttala min

Svar på interpellation. (Forts.)

stora tillfredsställelse med att vi kunna vara förvissade om att den nuvarande kommunikationsministern kommer att ägna hela denna fråga en mycket intresserad granskning och prövning — något som också syntes mig framgå av hans interpellationssvar. Jag vill också säga, att jag för min del mycket väl förstår, att kommunikationsministern inte till detta års riksdag kunnat lägga fram ett förslag i frågan. På den punkten är svaret fullt tillräckligt.

Till sist vill jag understryka, att det uttalande jag anförde från utlands-svenskar i Sydamerika och som återfinnes i sista numret av tidningen »Utlands-svenskarna» är mycket belysande för situationen och väl i alla fall måste tillmätas vitsord. Det är säkerligen av stor betydelse, inte minst för Sveriges handelsmarknad i Sydamerika, att vi få fram bättre och starkare kortvägs-sändare.

Härpå anförde:

Herr **Jacobson**: Herr talman! Det vare mig fjärran att på något sätt vilja förringa värdet och nyttan av att åstadkomma bättre förhållanden i fråga om kortvägssändare på utlandet. Jag tillåter mig emellertid fråga: vore det inte ännu viktigare, att vi skaffade möjligheter för den norrländska befolkningen att få avlyssna ett enda radioprogram? Detta är som ni veta omöjligt inom stora områden däruppe. Här talas det om att vi skola uppehålla kontakten med utlandet och svenskarna där. Det är gott och väl, men låt oss i främsta rummet se till, att vi uppehålla kontakten med svenskarna i hemlandet.

Herr **Mosesson**: Herr talman! Jag skall be att få understryka den vädjan, som från olika håll har riktats till kommunikationsministern. Jag är ledamot av radionämnden och är i denna egenskap väl medveten om att den fråga det här gäller i flera år varit uppe till behandling där. Jag anser, att om nu denna särskilda utredning har kommit att fästa uppmärksamheten på önskvärddheten av att den svenska stämman i etern verkligen gör sig hörd, så är det även önskvärdt, att ifrån statsmakternas sida allt som är möjligt göres för att råda bot på de faktiska missförhållanden, som finnas på detta område.

Vi äro naturligtvis tacksamma för vad som utträttas. Vi erfara ett bevis härpå, när missionärer, som länge ha varit isolerade i Kongo, komma hem och tala om vad det har betytt för dem att under de många åren där nere nu och då ha kunnat i radio få höra vad som skett här hemma. Vi må därför vara tacksamma för att någonting förnimmes. Men det som förnimmes är otillräckligt och otydligt. Man får räkna med att det i varje fall tar mycket lång tid, innan något verkligt tillfredsställande på detta område kan åstadkommas, och jag önskar därför i likhet med interpellanten hemställa, att herr statsrådet ville vara vänlig att så snart som möjligt företaga de förberedande åtgärder, som äro nödvändiga för att sedan ett definitivt beslut må kunna fattas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Jonsson i Alsen till mig framställt följande frågor, nämligen

1. om jag vore villig att giva livsmedelskommissionen direktiv om att till landets läkare utfärdades ett cirkulär, vari kommissionens cirkulär av den 18 november 1941 förtydligades i av mig vid plenum i denna kammare den 18 februari 1942 antydd riktning, samt

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

2. huruvida jag vore villig att medverka till att vid en eventuell uppmjukning av gällande ransoneringsbestämmelser de lungsjuka i första hand erhöles större livsmedelsransoner.

Med anledning härav får jag anföra följande.

För att förhindra missbruk av gällande bestämmelser om rätt till extratilldelning av ransonerade livsmedel till sjuka personer, preciserades i livsmedelskommissionens, av interpellanten angivna cirkulär nr 512 den 18 november 1941 på förslag av kommissionens näringssakkunniga benämningarna på vissa av de sjukdomstillstånd, som skulle berättiga till dylik tilldelning. Bland annat utbyttes benämningen »tuberkulos» mot »aktiv tuberkulos». Detta innebar ej någon skärpning av bestämmelserna, utan avsikten var blott ett förtydligande. Det ansågs nämligen uppenbart, att ej varje person, på vilken diagnosen tuberkulos vid något tillfälle ställts, endast på grund därav skulle vara i behov av extratilldelning av livsmedel. Extratilldelning kunde endast vara befogad då sjukdomen var i aktivt skede.

Med den i cirkuläret använda termen »aktiv tuberkulos», som är allmänt vedertagen, betecknas såsom jag i mitt interpellationssvar i samma fråga vid 1942 års riksdag meddelade varje fall av tuberkulös sjukdom, som icke med säkerhet kan betecknas som läkt. En konvalescent kan därför en längre eller kortare tid efter utskrivning från sanatorium anses lida av »aktiv tuberkulos» och erhålla extra tilldelning, åtminstone under någon tid eller till dess en viss observationstid efter utskrivningen förgått utan att nya sjukdomstecken uppstått. Då livsmedelskommissionen ej haft sig bekant något fall, där bestämmelserna misstolkats, har kommissionen funnit sig ej behöva delgiva läkarna mitt förenämnda uttalande. Jag anser det emellertid angeläget, att varje tvekan på denna punkt undanröjes, och har därför föranstaltat om åtgärder i sådant syfte.

Även om formuleringen av de gällande bestämmelserna icke lägger hinder i vägen för läkarna att medge extra tilldelning åt samtliga lungsjuka patienter, som äro i behov därav, så utesluter detta givetvis icke, att läkarnas tillämpning av bestämmelserna inom den givna ramen kan variera i rätt hög grad. Enligt vad kommissionens näringssakkunniga meddelat, finnas framstående tuberkulosläkare, som anse att den ordinarie tilldelningen innebär en fullgod närings-tillförsel och som följaktligen ej ordinera extra tilldelning annat än i sådana fall, där särskilda omständigheter föreligga. Utskrivning av extra ransoner blir således en fråga som ytterst beror på den behandlande läkarens erfarenhet samt hans inställning till behandlingen i det enskilda fallet. Det ligger i sakens natur, att varken från min sida eller av livsmedelskommissionen några uttalanden kunnat göras, avsedda att tjäna som direktiv för läkarna i vad avser storleken av de extraransoner inom den medgivna ramen, vilka böra utskrivas av läkarna. Uppljyningsvis vill jag emellertid nämna, att de närings-sakkunniga i syfte att åstadkomma en jämnare tillämpning av bestämmelserna om tilldelning åt sjuka personer ha för avsikt att taga initiativet till en artikel i Svenska läkartidningen, vari här ifrågavarande problem komma att belysas.

Vad beträffar den av interpellanten berörda frågan om en ökning av extratilldelningen åt lungsjuka personer kan jag meddela, att till följd av det successivt förbättrade försörjningsläget de medgivna tilldelningarna åt sjuka personer komma att ökas under närmaste tiden. Sålunda kan jag nämna, att den totala tilldelningen per vecka av matfett och ägg för lungsjuka skall höjas till respektive 550 gram och 600 gram mot tidigare respektive 350 gram och 450 gram, varjämte extratilldelningen av kött skall höjas till 350 gram från 250 gram för vecka.

Svar på interpellation. (Forts.)

Härefter yttrade

Herr **Jonsson** i Alsen: Herr talman! Jag skall be att få tacka folkhushållningsministern för det svar, som jag har fått på min interpellation. För min del är jag fullt tillfredsställd med det erhållna svaret.

Folkhushållningsministerns egen inställning till denna fråga liksom hans tolkning av begreppet »aktiv tuberkulos» är ju redan förut bekant för kamraren. Det förhåller sig dock så, att en hel del läkare icke synas ha fått taga del av denna tolkning. Jag skulle här kunna nämna vissa fall, då man har handlat, som om de senare direktiven faktiskt skulle ha inneburit en skärpning av bestämmelserna. Efter det svar jag här har fått finns dock ingen anledning för mig att belasta riksdagens protokoll med att relatera några fall av denna art.

Den nu utlovade ökade extratilldelningen till de lungsjuka kommer säkert att hälsas med den allra största tillfredsställelse av denna grupp, liksom man även kommer att med stor belåtenhet välkomna de åtgärder, som herr statsrådet har utlovat i syfte att offentliggöra sin inställning i denna fråga, så att den blir mera bekant bland läkarna. Att det, som herr statsrådet i sitt svar nämnde, bland vissa framstående tuberkulosläkare förefinnes den uppfattningen, att de nu medgivna ransonerna av livsmedel tillåta en fullgod närings-tillförsel även för de tuberkulösa, har jag visserligen kännedom om, men det är ju svårt för en lekman att taga upp en sådan fråga till debatt. Jag skall heller icke göra det — jag vill bara säga, att jag dock av egen personlig erfarenhet fått den uppfattningen, att denna grupp av sjuka, som lida av lung-sot, där allting ytterst beror på kroppens egen motståndskraft och självläkekraft, utan tvivel mer än några andra människor äro i behov av en fullvärdig föda. Det kan inte hjälpas, att åtminstone bland dessa sjuka den uppfattningen uppstått, att de nya grunder för tilldelningen, som tillämpats från läkarhåll, närmast bottna i ungefär samma motiv som det svenska folkets flertal trodde vara huvudmotivet, när man vid äggransoneringens införande fick höra, att äggen praktiskt taget saknade näringsvärde.

Jag anser, att detta är en synnerligen viktig fråga, men jag vill inte provocera fram någon debatt rörande densamma. Jag är personligen fullt tillfredsställd med det svar, som jag erhållit, och jag ber ännu en gång att få tacka för detta.

Vidare anfördes ej.

§ 8.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av väckt motion om vissa arbetares vid riksbankens pappersbruk placering i pensionsgrupp.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av väckta motioner angående beräkningen av pensionerna åt vissa förutvarande landsfiskaler och deras efterlevande.

Motioner angående beräkningen av pensionerna åt vissa förutvarande landsfiskaler och deras efterlevande.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att ställa något yrkande, men jag vill ändå i egenskap av motionär säga ett par ord i det föreliggande ärendet. Jag vill då beklaga, att bankoutskottet inte ansett sig kunna tillmötesgå den framställning, som gjorts i de föreliggande motionerna.

Motioner angående beräkningen av pensionerna åt vissa förutvarande landsfiskaler och deras efterlevande. (Forts.)

Att jag kommit att särskilt intressera mig för denna fråga beror på att jag tillhörde den utredning, som hade att framlägga förslag till en nyorganisation av landsfiskalsbefattningarna. Det visade sig under denna utredning, att ett stort antal landsfiskaler inte behövdes i den nya organisationen. För att få denna nyorganisation klar så snabbt som möjligt måste vi undersöka, vilka vägar som voro möjliga att gå för att lösa detta problem. Vi gingo då inom utredningen in för, att de landsfiskaler, som så önskade, skulle få avgå med förtidspension, och räknade då för dessas vidkommande med den pension, som skulle utgå till landsfiskalerna efter den nya organisationens tillkomst. Nu har emellertid hela saken hakat upp sig på något sätt — om det är på grund av något skrivfel eller någonting annat kan jag inte yttra mig om. När emellertid landsfiskalerna nu ha rest krav på en större pension än de hittills ha erhållit, anser jag, att de företräda ett rättskrav, som vi nödgas tillgodose. Jag förstår, att bankoutskottet haft svårigheter att tillstyrka motionen, då det huvudsakligen haft att tillgå det yttrande, som statskontoret avgivit, och detta går i avstyrkande riktning.

Jag vill likväl hoppas — och det är för att uttala den förhoppningen som jag främst har begärt ordet — att trots att bankoutskottet nu har avstyrkt denna motion det skall finnas möjlighet för Kungl. Maj:t att, sedan en ny framställning gjorts och en ny prövning verkställt, till nästa års riksdag komma fram med ett förslag, som kan tillgodose de krav, som landsfiskalerna ha rest. Jag utgår ifrån att bankoutskottets avstyrkande av motionen inte skall lägga något hinder i vägen för Kungl. Maj:t att ta upp frågan och låta riksdagen pröva den vid ett annat tillfälle.

I detta anförande instämde herrar *Eriksson* i Stockholm, *Birke* och *Hedlund* i Östersund.

Herr Svedman: Herr talman! Motionärerna ha den uppfattningen, att de i samband med den nya landsfiskalsorganisationens genomförande den 1 oktober 1941 pensionerade och förtidspensionerade landsfiskalerna skulle i pensionshänseende bli jämställda med sådana landsfiskaler, som övergått till den nya organisationen och därigenom blivit tillförsäkrade pension enligt det 1941 antagna nya tjänstepensionsreglementet, vilket trädde i kraft den 1 juli 1942. Såsom förutsättning för det nya pensionsreglementets tillämpning gäller, att vederbörande blivit delaktig av 1939 års allmänna lönereglering. I de fall, där retroaktiv tillämpning av pensionsreglementena på redan avgången personal förekommit, har det dessutom krävts, att 1934 års civila tjänstepensionsreglemente ägt tillämpning.

Vad landsfiskalerna beträffar är det sistnämnda villkoret åtminstone formellt uppfyllt genom förklaringen, att det skulle anses, att de vid avgången varit innehavare av befattning i lönegrad A 22. Däremot ha de icke blivit underkastade 1939 års civila avlöningsreglemente, och vid avgången voro de ostridigt att hänföra till den gamla oreglerade lönestaten. Detta är statskontorets uppfattning, vilken även delas av finansdepartementet, och utskottet har icke heller kunnat komma till någon annan slutledning. Utskottet har således ställt sig avvisande till tanken på att de ifrågavarande avgångna landsfiskalerna skulle överföras till det nya tjänstepensionsreglementet och därigenom komma i åtnjutande av en pension på något över 500 kronor mer än de redan fått.

Nu har från personalhåll gjorts gällande, att från statens sida ställts i utsikt, att de landsfiskaler, som frivilligt avgingo ur tjänst i samband med

Motioner angående beräkningen av pensionerna åt vissa förutvarande landsfiskaler och deras efterlevande. (Forts.)

omorganisationen av landsfiskalstjänsterna, skulle komma i åtnjutande av den senaste pensionsförbättringen. Det är givetvis svårt att bestrida, att en sådan uppfattning varit rådande hos personalen, men utskottet har icke vid behandlingen av denna fråga fått sig förelagd någon handling, som bestyrker en dylik utfästelse. Under sådana förhållanden har utskottet inte kunnat följa någon annan linje än den statskontoret och finansdepartementet tidigare förordat, och därför har utskottet avstyrkt bifall till föreliggande motion.

Utskottet har säkerligen ingenting att invända emot att Kungl. Maj:t på sätt som herr Lindqvist här yrkat tar upp frågan och för den i hamn i enlighet med de önskemål och framställningar, som kommit till synes i motionen, ehuru utskottet på nyss anförda skäl inte nu kunnat intaga någon annan ståndpunkt än den, som kommit till uttryck i dess utlåtande. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Föredrogs vart efter annat:

första lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vad i allmänhet skall med polismyndighet avses, m. m.;

nr 18, i anledning av väckt motion angående utredning om sådan ändring i gällande lagstiftning, att förverkande av egendom m. m. måtte kunna ådömas brottsling, som förklarats strafflös på grund av sådana omständigheter, som omförmälas i 5 kap. strafflagen; och

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 13 december 1940 (nr 995) om straff för sabotage; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion angående åtgärder för åstadkommande av kort sammanfattning av den kristna tros- och livsåskådningen, avsedd att läggas till grund för undervisningen i folkskolans högsta klasser.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av motion angående tillvaratagande av samhällsintresset i våra grustäkter.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 245, hade herr *Lundberg* i Uppsala hemställt, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsamt utredning om, på vad sätt samhällsintresset bäst skall kunna tillvaratagas i våra grustäkter samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen kan föranleda».

Utskottet hemställde, att motionen II:245 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Lundberg* i Uppsala.

Andra kammarens protokoll 1944. Nr 14.

Motion ang. tillvaratagande av samhällsintresset i våra grustäkter.

Motion ang. tillvaratagande av samhällsintresset i våra grustäkter. (Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Lundberg** i Uppsala: Herr talman! Då jag till föreliggande utskottsutlåtande anmält en reservation, ber jag få motivera denna min inställning.

Utskottsmajoriteten säger, att den icke funnit, att oskäligen pris i allmänhet betingas för grus. Den sätter även i fråga, om gruspriserna kunna ha betydelse för byggnadskostnaderna, samt tillägger, att »grusprisen endast kunna anses som en detalj och ganska ringa sådan i jämförelse med många andra byggnadskostnader». I utskottet gjordes även gällande, att vi ha obegränsade tillgångar på grus, och det ville synas som om tanken på att lagen om tillgång och efterfrågan bäst skulle skapa ett skäligt pris lekte de ärade utskottsledamöterna i hågen.

Uppfattningarna kunna givetvis skifta. För egen del måste jag dock anföras en bestämt avvikande mening gentemot utskottsmajoriteten. Detta gäller den uppfattning, som utskottet företräder i själva principfrågan, skälig prissättning, dess uppfattning att vi ha obegränsade grustillgångar och dess inställning till grustäckernas betydelse för byggenskapen. Det är lämpligt, att vi vid bedömandet av denna fråga först och främst göra klart för oss, att man endast bör räkna med de grustäkter, som ur transport- och lägesynpunkt kunna komma att bli utbrytningsbara.

Betydelsen av grustäckernas läge understrykes även i remissvaren. Vi böra observera, att dessa icke diskutera frågan om ett skäligt pris på grus i förhållande till det pris, som betalas av andra konsumenter, och att de icke ta upp frågan huruvida priserna äro oskäligen i förhållande till den jordvärdestegring som skett. Uppsala universitet konstaterar exempelvis endast i sitt yttrande, att det efter en grundlig undersökning funnit, »att vid grustäkter i Uppland och Västmanland, belägna på några mils avstånd från stad, makadam kostade 6—7 kronor och sorterat grus och sand direkt ur bank c:a 2 kronor per kubm». Inskränker man sig såsom i remissvaren skett endast till ett konstaterande av priset vid vissa grustäkter, är det givet, att priser på 2:50 och 3:50 per m³ för grus ur denna synpunkt icke kunna behöva anses oskäligen. Då bör man emellertid icke heller förväxla denna sak med frågan, huruvida den oerhörda jordvärdestegringen på grustäckerna, som har skett på en hel del håll med dess återverkningar på byggenskap etc., kan anses vara skälig eller icke. Jag har svårt att kalla priset skäligt, när exempelvis en byggmästare inköper en grustäkt för 8 öre per kubikmeter grus och sedan kan betinga sig ett pris av 3:75 kronor per kubikmeter grus. Vinstmarginalen härvidlag är, åtminstone efter mitt sätt att se, både oskäligen och från samhällssynpunkt icke försvarbar. Det är icke heller skäligt att en enskild person, utan att prestera något som helst arbete, på en samhällelig gruskonsument tjänar 75—100 000 kronor i netto under ett år. Det kan icke heller anses riktigt, att ägaren till en jordbruksfastighet, som är taxerad för 20 000 kronor, enbart för försäljning av grus till en kund betingar sig en sammanlagd inkomst om 250 000 kronor netto under 10 år.

Beträffande utskottets påstående att grus och sand skulle ha ett mycket ringa värde för byggenskap vill jag framhålla, att detta strider mot vad byggnadskunnigt folk uttalat i frågan. Påståendet strider även mot uttalanden i olika statliga utredningar, som behandla byggnadsfrågor och -kostnader.

I en statlig utredning 1938 sägs bland annat: »Vad gäller materialkostnaderna för betongarbeten äro dessa i hög grad beroende på till vilket pris sand, grus och makadam kunna anskaffas.» Man ställer sig då den frågan: Används då betong i någon större utsträckning vid vår byggenskap? Jag vill som svar på den frågan endast hänvisa till en av ingenjör H. Lindqvist för-

Motion ang. tillvaratagande av samhällsintresset i våra grustäkter. (Forts.)
fattad bilaga till en statlig utredning 1941. Ingenjör Lindqvist lämnar där en ingående redogörelse för betongens användbarhet och goda egenskaper i fråga om grund-, källarvånings-, bjälklags-, pelare-, trapp-, m. fl. konstruktioner för bygghus. Efter hans uppfattning synes användningen av betongkonstruktionerna knappast minska. Tvärtom komma de säkerligen att få ökad betydelse. Jag vill i detta sammanhang även erinra om att betongkonstruktioner — åtminstone i Uppland — användas i betydande omfattning vid våra kraftverksanläggningar, fabriksbyggnader, brobyggnader, vägar, hangarer, flygfält, bunkers, skyddsrum etc. Jag har visserligen inte haft tillfälle att så i detalj följa utvecklingen på detta område. Det förefaller emellertid, med tanke på utskottsmajoritetens inställning, som om man på en del platser i landet lyckats åstadkomma ersättningsmaterial för grus, sand och sten i betong. Men i varje fall på de platser, där man inte kunnat få fram något dylikt ersättningsmaterial, har den av mig väckta frågan en utomordentlig betydelse.

I motsats till utskottet hyser jag den uppfattningen, att betongkonstruktioner ha och komma att få en mycket stor betydelse. Därav följer, att våra grustäkter komma att få större värde, i följd varav jordvärdestegringen kommer att än mera öka.

Jag vill i detta sammanhang erinra om vår hittillsvarande tomtpolitik. När större samhällen en gång i tiden började uppstå, kunde man kanske köpa en tomt på något tunnland för en hundralapp. Tomtpriserna voro då av mycket ringa betydelse. Det var därför givetvis omöjligt att då kunna mobilisera något intresse för att säkra samhällsintresset. Tomtpriset då var till och med av mycket ringare värde än dagens gruspris. — Jag vill fråga utskottets ärade ledamöter, hur det ligger till med dagens priser på tomtmark i tätorterna. Kunna även de betecknas som skäligen, och kunna de i dag sägas ha ringa betydelse för vår bygghus?

Jag vill understryka, att grus är en naturprodukt, vars värde bestämmes av samhälleliga prestationer. Dagens samhällsbyggare borde väl ändå kunna lära något av den fantastiska jordvärdestegring, som skett i fråga om tomtmark på tätorterna. Vi kunna icke stå till svars med att samhällsintressets tillvaratagande även på detta område skall uppskjutas till dess det är för sent. Ju längre det dröjer med ett ingripande på detta område, desto mer kunna olika spekulations- och jobbarentressen göra sig gällande. Därigenom blir det också allt dyrare för samhället att en gång gripa in och rätta till förhållandena. Jag är dock fullt underkunnig om att här möta vissa principiella frågor om avvägning av gränsen mellan hänsynstagande till samhällsintresset och enskild äganderätt.

1938 års gruvlagstiftning fastslog emellertid tydligt och klart, att den gamla samhällsrätten till mineraler måste väga tyngre än den s. k. enskilda äganderätten. Rent principiellt kan jag icke se någon skillnad på tillämpningen i fråga om våra gruvor och när det gäller våra grustäkter. Principen att skydda samhällsintresset är erkänd bland annat i fråga om — förutom gruvidrift — skogsavverkning, vattenbyggnad och dräneringsföretag, vilka äro underkastade en viss samhällskontroll. Vilka vägar man måste beträda för att samhällsintresset i våra grustäkter skall kunna tillvaratas bör en utredning kunna besvara.

Det är emellertid även andra indirekt prisskapande faktorer samt vissa naturintressen, till vilka nödig hänsyn bör tagas, som böra utredas i detta sammanhang. — I en skrivelse från Svenska cementföreningen påtalas, att våra grustäkter icke skyddas för jordföroreningar, och det uppges, att jordsyror förstöra mycket stora värden. Likaså framhålles i skrivelsen betydelsen av

Motion ang. tillvaratagande av samhällsintresset i våra grustäkter. (Forts.) att skövlingen av våra grustäkter stävjas. — Riksantikvarieämbetet framhåller i denna fråga i en skrivelse av den 22 mars 1944 till Konungen bland annat följande: »Att kontroll av grustäkt icke redan införts torde väl närmast bero på att gruset först under senare tid erhållit sin nuvarande stora användning. Förhållandena äro emellertid numera sådana, att en reglering av grustäkten synes oundviklig, såvida icke oersättliga skador för all framtid skola drabba det svenska landskapet med dess natur- och kulturminnen. Även en sund omtanke om framtidens oundgängliga grusbehov torde påkalla åtgärder för grustäktens rimliga ransonering.» Riksantikvarieämbetet hemställde i skrivelsen om en utredning av frågan. — Jag måste i anslutning till dessa synpunkter betona, att man, när man haft tillfälle att se en del grustäkter, måste konstatera, att vi ha alltför många sådana, som förete en helt enkelt anskrämlig bild. Det måste därför ur såväl ekonomisk som naturskyddssynpunkt vara ett samhällsintresse både att stävja förstörelsen av grustäkterna och att reglera prusbildningen. Vi ha icke råd att tillåta vem som helst, vilken råkar ha ett grustag på sin mark, att när, var och hur som helst få sätta i gång ett grustag utan hänsyn till de konsekvenser, som därav kunna följa.

Utskottet har anfört, att om nu grusfrågan skulle ha någon betydelse, skulle den kunna utredas i ett större sammanhang. Därmed skall väl förstås, att detta skulle kunna ske, när utskottet längre fram kommer att godkänna en annan motion i en liknande fråga. — Även gentemot detta påstående har jag en avvikande mening. Grustäkterna äro en särstående naturtillgång, som kräver en fristående och speciell utredning. Jag anser även, att grustäckernas värde är så stort, att frågan om en utredning därav icke bör dränkas i en mammututredning. Vi ha nämligen alltför tråkiga erfarenheter från dessa alltomfattande utredningar. Jag är därför rädd att om grustäktfrågan kommer in i en sådan cirkel, så kommer resultatet att bli en ny händelse eller episod, där samhället ånyo skulle tvingas att komma för sent.

Herr talman! Med det nu anförda har jag sökt att helt kort klargöra min ståndpunkt till denna fråga. Jag låter mitt anförande följdriktigt utmynna i ett yrkande om bifall till den av mig väckta motionen, vari det föreslås, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsamt utredning om på vad sätt samhällsintresset bäst skall kunna tillvaratagas i våra grustäkter, samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen kan föranledas».

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Pettersson** i Hällbacken: Herr talman! Den föregående talaren har både i sin i ämnet väckta motion och i sitt anförande nyss motiverat sin framställning om att det för byggnadsverksamheten är av stort intresse att priserna på grus inte bli alltför höga. Jag vill här med några ord beröra ett annat område, där det är befogat med ett visst ingripande för att inte priserna på grus skola trissas upp alltför mycket. Jag syftar nu på vägväsendets område.

Som kammarens ledamöter känna till, föreligger expropriationsrätt till grus för vägväsendet, under förutsättning att en sådan expropriation sker i anslutning till vägens omläggning. Men därest vederbörande myndighet förbiser en sådan expropriationsbegäran i anslutning till vägens omläggning eller till själva vägbyggnaden, är det omöjligt att med nuvarande lagbestämmelser exproprieras grustag för vägändamål. Såvitt jag kunnat finna av de remissutlåtanden över motionen, som utskottet låtit införskaffa, har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för sin del pekat på att en prissänkning på grus kan få betydelse även för

Motion ang. tillvaratagande av samhällsintresset i våra grustäcker. (Forts.)
vägväsendet. Visserligen har vägväsendet förstatligats från och med den 1 januari innevarande år, men givetvis måste ändock samma intresse nu som förr, då vägväsendet var halvkommunalt, föreligga att erhålla rimligt pris på grus för vägändamål.

Jag har gjort vissa erfarenheter, varpå jag kan grunda mitt omdöme i denna fråga. Någon gång under 1924 eller 1925 års riksdag tillät jag mig att särskilt påtala olägenheterna av att man icke genom expropriation kunde erhålla grus för vägunderhåll till rimliga priser. Under senare år — innan vägarna blevo förstatligade — har jag varit vägstyrelseordförande i ett av mellersta Sveriges största vägdistrikt. Vi måste för vägdistriktets räkning köpa grus från ett visst grustag till 1:50 kronor per kubikmeter fritt levererat i grusgropen. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att vi hade kunnat köpa likvärdigt grus till väsentligt lägre pris från domänstyrelsen. Domänstyrelsen har ju för övrigt i sitt yttrande över motionen förklarat sig böra avstyrka densamma. Detta grus från domänstyrelsens fastigheter var emellertid alltför avlägset liggande för att kunna användas till våra vägar. Vi måste därför köpa det dyrare gruset. Om nu detta dyrare grus legat till så, att grustäkten skadat kringliggande mark eller varit begärlig för byggnadsändamål, hade man kanske kunnat förklara det höga priset med att det förelåg en viss konkurrens, som trissat upp priset. Det grustag, som jag nu syftar på, låg emellertid mitt i skogsbygden mer än 25 km från bebyggelse. Det fanns dock icke något lämpligare grustag på närmare håll. För att inte behöva utföra dessa långa transporter i samband med hämtning av det billigare gruset från domänstyrelsens grustag ansågo vi det ekonomiskt sett fördelaktigare att ta det dyrare gruset. Jag vill tillägga, att det i ifrågavarande grustag finns omätliga mängder grus, som komma att räcka i många generationer. Samma höga, som vi på orten ansågo oskäligt höga, pris kommer självfallet att begäras även nu, sedan vägväsendet förstatligats.

Jag anser, att riksdagen omöjligan kan komma ifrån att söka något närmare utreda ifrågavarande spörsmål. I landet gäller prisstopp på än det ena och än det andra området, men man har inte möjlighet att få ett skäligt pris på grus. När det gäller ekonomiska ting av detta slag är det sällan några sociala intressen, som få göra sig gällande. I de flesta fall är det tvärtom krassa ekonomiska intressen, som dominera. Man har särskilt svårt att förstå rimligheten i dessa intressen, när vederbörande innehavare oftast förvärvat grustagen för en mycket ringa penning. Min bestämda uppfattning i denna fråga är den, att riksdagen icke kan undgå att förr eller senare ta de i motionen väckta spörsmålen under övervägande. När denna fråga tidigare behandlades i andra lagutskottet gav vår dåvarande vördade ordförande i utskottet, avlidne förre justitieministern Westman, uttryck just åt den uppfattningen, att vi förr eller senare måste knäcka detta problem. Det förelåg då emellertid icke tillräckligt material, som motiverade framläggandet av en riksdagsskrivelse i anslutning till den motion, som då förelåg med begäran om utredning angående expropriationsrätt för grustag.

Herr talman! Jag är inte säker på att det tjänar så mycket till att yrka bifall till det i motionen framförda yrkandet. Jag har emellertid velat yttra dessa ord för att motivera, varför jag ansluter mig till motionen. Jag anser nämligen, att denna fråga är av den stora betydelse, att riksdagen måste ägna den en allvarlig uppmärksamhet.

Herr Nilsson i Stockholm: Motionären har utformat sin motivering och sitt yrkande på sådant sätt, att utskottet icke under sin behandling av ärendet haft

Motion ang. tillvaratagande av samhällsintresset i våra grustäkter. (Forts.) anledning ingå på frågan om förekomsten av grus i vårt avlånga land. Vi ha sålunda icke på den punkten kunnat infordra de sakliga uppgifter, som skulle ha kunnat vara vägledande för ett bedömande. Motionären har för sin del ägnat huvuddelen av sin uppmärksamhet åt priset på det grus, som framför allt står till byggnadsproduktionens förfogande. Av inkomna yttranden har det också för visso visat sig, att det kan råda ganska stor skillnad på de priser som åsättas gruset. Utskottet har emellertid kommit till den slutsatsen, och ingenting i de yttranden, som vi ha tagit del av, jävar den uppfattningen, att det är transportkostnaderna som i särskild grad påverka den prissättning, som sker vid arbetsplatser och byggen.

Jag vill för min del icke bestrida riktigheten av vad motionären gör gällande, att gruset kan komma att spela en allt större roll i byggnadsproduktionen allt eftersom densamma utvecklar sig. Det är möjligt att så är fallet, men i närvarande stund är jag icke övertygad om att gruspriset spelar så stor roll. Jag kan nämna, att man av ett yttrande i en annan fråga, som behandlas av utskottet, kan slå fast, att cement ingår med 3 % i den totala kostnaden för ett bygge, och det tyder ju icke på att i varje fall hittills betongkonstruktioner spela den avgörande roll, som herr Lundberg i Uppsala måhända ville göra gällande.

Vad gäller Stockholm ha vi även inhämtat fastighetsnämndens yttrande i avseende å gruspriserna. Trots det att staden är i besittning av mycket stora och omfattande grustäkter och sålunda har möjlighet att tillfredsställa sitt eget behov beträffande grus, har man där kommit till det i och för sig märkliga resultatet, att de privata företagarna många gånger ha kommit ned i priser, som understiga de självkostnader staden själv har för att skaffa sig grus.

Det är kanske ur mina synpunkter icke angeläget att behöva göra det erkännandet, men jag har en känsla av att anledningen till att denna motion kommit till stånd bland annat är de kontroverser, som ha ägt rum mellan Uppsala stad och en statlig institution, nämligen Uppsala universitet. Det visar sig nämligen, att av alla de gruspriser, som kunnat uppletas i landet, det högsta tillämpats av denna statliga institution. Den har nämligen betingat sig ett pris av 3:50 kr. Närmast därefter kommer ett pris av 2:50 i Nyköping, och i allmänhet ligger priset omkring 1:50 kr per m³. Vi ha i utskottet den uppfattningen, att rättelse borde kunna ordnas på administrativ väg mellan staden och Uppsala universitet.

Denna fråga kan ha sin betydelse för framtiden, men såsom ett led i strävandena att förbilliga de allmänna kostnaderna för byggenskapen i landet bör den tagas upp i samband med frågan om alla andra material, som ingå i byggnadsproduktionen. Den bör därför prövas i samband med en eventuell utredning, som måhända skulle vara önskvärd, beträffande kostnaderna för alla de byggnadsmaterial, som ingå i ett husbygge.

Det anförda har sålunda varit de motiv, som utskottet har ansett vara starka nog för att man skulle komma fram till ett avslagsyrkande. Jag skall icke ytterligare lägga grus på tung börda, höll jag på att säga, utan skall inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lundberg i Uppsala: Herr talman! Den siste ärade talaren ville göra gällande, att gruspriset framdeles kan komma att spela stor roll men att det för närvarande icke betyder så mycket. Jag skulle då vilja fråga honom hur mycket grus och sten, som ingått exempelvis i Västerbron. Jag vill också framhålla, att en statlig utredning har talat om att man numera har övergått till att använda betong till grunden och i trappor och att man använder betong

Motion ang. tillvaratagande av samhällsintresset i våra grustäkter. (Forts.)

för bjälklag. Det har man i varje fall gjort i Uppsala. Till sådana arbeten använder man i varje fall grus och sten. I Uppland ha vi byggt en fabrik, där huvuddelen består av betong — väggar, golv och mellanlag och allt. Vid Älvkarleby kraftverk har man i stort sett bara använt betong. Det förefaller mig därför vara en litet underlig uppfattning, att betongen ännu ej skulle spela så stor roll.

Stockholms stad har meddelat, att staden för egen del äger 13 miljoner m³ grus, och framhåller att stadens egna rikliga tillgångar säkerligen ha haft en viss prisreglerande betydelse. Jag vill också nämna, att sten och grus kostar för 1 m³ betong här i Stockholm i olika blandningar lägst 9:36 kr. och högst 10:66 kr. Jag har därför svårt att föreställa mig annat än att om man bygger en större industribyggnad, en brobyggnad eller låt oss säga en grund, betongen ändå måste spela en ganska stor roll.

Den föregående talaren framhöll, att det skulle vara en statlig institution, som visat sig ha betingat sig det högsta gruspriset. Jag vill emellertid uppmärksamma herr Nilsson i Stockholm på att i det remissutlåtande, som avgavs av Uppsala universitet, det klart och tydligt säges ifrån, att den prissättning, som Uppsala universitet och domänstyrelsen ha kommit till, icke är oskäligen i förhållande till de priser, som enskilda grustäcksägare ha tagit ut i Uppsala med omnejd. Jag skulle för övrigt tro, att göteborgarna nog ha en viss erfarenhet av huru som en viss grusägare haft möjlighet att tjäna ganska mycket på samhället.

Jag vill alltså gentemot herr Nilsson i Stockholm säga, att jag har den uppfattningen, att grus och överhuvud taget betongkonstruktioner spela en stor roll och komma att spela en allt större roll. Då frågar jag mig: Skola vi uppskjuta ett ingripande till dess att vi för grustäkterna måste betala samma priser som exempelvis för de tomtmarker, som ligga här i Stockholm och på andra tätorter? Jag vill även framhålla, att detta är en sak, som fordrar särskild utredning, ty man kommer ju här in på en äganderättsfråga. Mig förefaller därför frågan ha sådan vikt, att den bör få en särskild behandling.

För min del har jag icke vare sig i utskottet eller nu av dess ordförande kunnat bli övertygad om att några bärande skäl kunnat förebringas för ett avslag, och jag vidhåller därför givetvis mitt yrkande om bifall till motionen.

Herr Nilsson i Stockholm: Herr talman! Herr Lundberg i Uppsala kan naturligtvis anför Västerbron som ett exempel. Det är klart att jag måste medge, att eftersom detta är en betongbro, betong måste ingå som en väsentlig del av konstruktionen. Han kan på samma sätt anför en rad andra byggnadsföretag av samma slag. Jag vill emellertid göra herr Lundberg i Uppsala uppmärksam på att de 3 %, som cementen utgör i den totala byggnadskostnaden, avse genomsnittet för den allmänna byggnadsverksamheten. Om det emellertid är 3 % cement, som ingå i totalkostnaden, och en anständig byggmästare måste ha en viss procent cement i förhållande till grusmängden, måste man komma till det resultatet att i varje fall i närvarande stund gruspriset icke kan utgöra någon väsentlig del av kostnaden såsom herr Lundberg i Uppsala ville göra gällande. Att utvecklingen kan komma att gå i den riktningen, att det så småningom blir en större del, vill jag för min del icke i och för sig bestrida, men jag kan icke komma ifrån att frågan om gruspriset i så fall bör inrangeras bland alla de andra materialkostnader, som överhuvud taget ingå i byggnationen.

Vad sedan beträffar Uppsala stad, för att nu än en gång återgå till detta, har jag också uppmärksammat, att enskilda skulle ha erbjudit staden grus till

Motion ang. tillvaratagande av samhällsintresset i våra grustäkter. (Forts.)
lägre kostnad än vad Uppsala universitet har gjort. Detta behöver ju dock icke i och för sig tyda på att den enskilda företagsamheten i detta fall skulle vara den statliga överlägsen, men jag måste i detta speciella fall framhålla, att här en statlig institution kunnat betinga sig det praktiskt taget högsta pris, som man kunnat uppleta i hela landet, tycker jag att man genom ett ingripande på administrativ väg skulle försöka åstadkomma en förändring i detta avseende.

Vad sedan beträffar själva principen vill jag understryka, att jag personligen icke är principiell motståndare — snarare tvärtom — till ett ingripande av denna art för att förbilliga byggnadskostnaderna och för att åstadkomma en förbättring jämfört med nuvarande läge, men jag vill än en gång påpeka, att jag anser att eftersom gruset är en liten detalj bland den mängd olika byggnadsmaterial, som ingå i och påverka priset på ett husbygge, så bör frågan därom också inrangeras bland alla de övriga byggnadskostnaderna, när man skall försöka komma till rätta med detta problem.

Herr **Lundberg** i Uppsala: Herr talman! Jag måste säga till den siste ärade talaren, att det är felaktigt att påstå, att de statliga institutionerna Uppsala universitet och domänstyrelsen tillämpa de högsta gruspriserna här i landet. Av de remissutlåtanden, som vi ha fått in, framgår nämligen endast, att i förhållande till de priser, som man tar ut på orten, anses det av universitetet tillämpade priset vara skäligt. Om utskottets ärade ordförande studerar utlåtandena litet bättre, tror jag nog han skall finna, att detta också framgår av dem.

När man menar, att samhället bör vänta med ett ingripande till dess en oskälig prissättning kommer till stånd, finns det nog anledning betona, att det väl ändå borde vara rimligt, att ett samhällsingenripande någon gång kommer i tid, så att icke samhället skall få betala alla kostnader. Man kan för all del säga, att om ett bygge för en bostadsrättsförening fördyras med 8 000 kronor, så är detta en bagatell, men det spelar likväl en viss roll. Om exempelvis ett skyddsrum fördyras med 2 300 kronor, kan man också säga, att det är en bagatell, men samhället har dock ålagt exempelvis städer och större samhällen att ordna skyddsrum. Läger man tillsammans alla dessa bagateller, så spelar ändå priset på grus en ganska stor roll.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundberg i Uppsala begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra kammarens andra tillfälliga utskotts hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av motion om utredning av alkoholistvårdsproblemen.

Kammaren biföll utskottets hemställan; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 13.

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av motion angående utredning rörande problemet för- och eftervård åt tuberkulossjuka.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 345, hade herr *Lindberg m. fl.* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig och skyndsam utredning rörande problemet för- och eftervård åt tuberkulossjuka samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att motionen II: 345 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Lindberg**: Herr talman! När jag skrev den motion som nu föreligger till behandling, hade jag på känn, att det skulle pågå någon utredning rörande det problem som avhandlas i motionen. Jag ansåg emellertid det vara ganska nödvändigt att på nytt väcka denna fråga till liv därför att de tuberkulossjuka äro i mycket stort behov av både för- och eftervård. Av utskottets utlåtande framgår, att redan år 1937 hade Nationalföreningen mot tuberkulos gjort en utredning i detta ämne, och medicinalstyrelsen hade några år senare tillstyrkt denna utrednings resultat. Vidare hade man överarbetat utredningen, och år 1942 hade medicinalstyrelsen på nytt tillstyrkt densamma. Sedan har emellertid ingenting blivit åtgjort på detta område, och därför är det angeläget, såsom utskottet också själv uttalar, att åtgärder snarast vidtagas till förbättring av den vård som de tuberkulossjuka behöva. De som ha läst min motion finna, att ett mycket stort antal personer varje år avlida i tuberkulos, och man får väl antaga, att en stor del av dessa dödsfall få skrivas på det kontot, att varken för- eller eftervård kan beredas de sjuka i någon nämnvärd utsträckning. Kommunerna kunna icke hjälpa dem ekonomiskt så mycket som de skulle behöva, och de sjuka bli således överlämnade åt fattigvård och svält, vilket kanske är det allra värsta för tuberkulösa, och åt en rad andra svårigheter.

Jag hade kanske icke vid detta tillfälle begärt ordet, om icke sedan motionen skrevs det inträffat ett par händelser på detta område, varför jag åtminstone finner det angeläget att denna frågas lösning påskyndas och att därvid icke blott utredes problemet för- och eftervård åt tuberkulösa, utan också att utredning sker i annat avseende. I tidningspressen ha vi fått meddelande om att vid ett av sanatorierna i närheten av Stockholm man stängt ett par avdelningar på grund av personalbrist. För blott några veckor sedan kom ett nytt meddelande i tidningspressen, att ett annat sanatorium var tvunget att stänga en avdelning på grund av personalbrist. Om det fortsätter på detta sätt, blir det icke möjligt för de tuberkulossjuka att erhålla sjukvård. Det är svårt för dem, därför att många sjuka få vänta i månader på plats vid något av våra sanatorier. Man måste naturligtvis också till följd av köbildningen utanför sanatorierna sörja för att de som äro intagna komma ut därifrån så snart som möjligt, för att andra skola kunna komma in och få någon vård. Det är klart,

Motion angående utredning rörande problemet för- och eftervård åt tuberkulossjuka.

Motion angående utredning rörande problemet för- och eftervård åt tuberkulossjuka. (Forts.)

att under sådana förhållanden förvärras situationen för de tuberkulossjuka i stället för att förbättras. Denna personalbrist beror kanhända på flera faktorer, men åtminstone vad det gäller ett sanatorium i närheten av Stockholm förhåller det sig så, att personalbristen beror därav, att man bjuder sin personal alltför dåliga löner. Det borde väl ändå kunna ordnas så, att den personal som är anställd vid ett sanatorium eller ett sjukhus borde kunna få så goda avlöningsförmåner, att den kan stå kvar i tjänsten och icke lockas bort till andra områden där bättre ekonomiska fördelar erbjudas. Det är också tydligt, att man icke — om jag vågar säga det — kan ockra på denna personals humanitära inställning. Den måste också leva och få tillfälle att arbeta under förhållanden som äro likvärdiga med dem under vilka andra individer i samhället arbeta. Går man in för att förbättra personalens ställning, är det väl också ganska säkert, att sjukhusen och sanatorierna kunna få den personal de behöva, och att de sjuka kunna få den vård som de äro i behov av.

Jag har, herr talman, icke för avsikt att framställa något annat yrkande än det som utskottet kommit till, men jag skulle på detta sätt vilja rikta en vädjan eller en hemställan till de myndigheter som ha hand om frågan att sörja för att den blir löst så snart som möjligt.

Häruti instämde herrar *Gustafsson* i Bogla och *Eriksson* i Sandby.

Herr *Persson* i Stockholm: Herr talman! Vid första genomläsningen av vad utskottet har anfört såsom motivering för sitt förslag om att icke ytterligare utredning skall göras, kan man tycka, att den motiveringen är stark. Såsom det redan påpekats, genomfördes redan år 1937 en utredning av vilken de tuberkulossjuka väntat sig mycket, men av handlingarna framgår ändå, att två mycket betydelsefulla organisationer, nämligen landsorganisationen och De lungsjukas riksförbund, ansett en ytterligare utredning nödvändig. Jag tycker, att riksdagen skulle taga större hänsyn till vad i synnerhet den sistnämnda organisationen, som nu nått det skrämmande medlemsantalet av över 20 000 medlemmar, i detta sammanhang önskat. Man borde åtminstone kunnat taga in i handlingarna vad förbundet haft att anföra såsom stöd för sitt förslag. Jag har på annat sätt tagit del av detta yttrande, och för att motiveringen åtminstone skall komma in i riksdagens protokoll, ber jag att få citera en del av de däri framförda synpunkterna. Riksförbundet anför bland annat följande: »De lungsjukas eftervårdsfråga har sålunda varit föremål för omfattande utredningar, vilka i flera avseenden äga obestridda förtjänster. Det ligger dock i sakens natur att de problem, det här gäller, på grund av att utredningen verkställdes av medicinskt sakkunniga, behandlats ur övervägande medicinska synpunkter. Utan att rikta någon kritik mot nationalföreningens utredningar i frågan torde man därför kunna uttala ett önskemål om att en utredning som i högre grad beaktade de lungsjukas sociala problem komme till stånd, en utredning som anförtroddes en kommitté, rekryterad från såväl läkare som socialt intresserade och kunniga lekmän. I en dylik kommitté borde också en eller flera representanter från de lungsjukas egna led ha en given uppgift. — I den motion, det här gäller, talas emellertid icke endast om eftervård för de lungsjuka utan även om s. k. förvård. Här är motionären inne på en fråga av stor samhällelig betydelse. I flera län råder stor platsbrist på vederbörande sanatorier, varför väntetiden för många lungsjuka ofta blirlångnog. Under denna väntetid är den blivande sanatoriepatienten hänvisad att leva på hopsparade medel — vilka avsetts för ålderdomen — eller av fattigvårdsunderstöd. I båda fallen spolieras oftast den lungsjukes ekonomiska ställning,

Motion angående utredning rörande problemet för- och eftervård åt tuberkulossjuka. (Forts.)

ett förhållande som ytterligare förvärrar den situation som vederbörande kommer i efter sanatorievistelsen. Därför är det ur såväl social som nationalekonomisk synpunkt synnerligen angeläget att stat eller kommun här träder emellan för att förebygga ifrågavarande situation. En utredning även i denna fråga är sålunda i hög grad påkallad.»

Om man nu emellertid anser de redan utförda utredningarna vara tillfyllest, måste man ställa denna fråga till dem som anse detta: varför blir då ingenting här utrett? Från år 1940 till år 1942 har antalet kända tuberkulosfall stigit från 64 446 till 88 165 — en stegring från 10,1 till 13,8 fall per 1 000 innevånare, men frågan om för- och eftervård åt de lungsjuka är ännu lika olöst som tidigare. Bostadsfrågan är olöst för de konvalescenter som lämnat sanatorierna. Jag kan såsom exempel nämna, att av de lungsjuka i Stockholm hade 305 bacillbärande lungsjuka en otillfredsställande bostad enligt en undersökning som för en kort tid sedan utfördes av överläkaren vid tuberkulosbyrån, och läget har säkerligen icke förbättrats sedan den undersökningen genomfördes, snarare tvärtom, till följd av den tilltagande bostadsbristen. Ingen yrkesutbildning eller omskolning av arbetskraft förekommer. På sanatorierna sysselsätts patienterna med att lappa lakan och klistra hostpåsar. Det är det arbete man i allmänhet har att anvisa dem, och för sin försörjning, sedan de utskrivits från sanatoriet, hänvisas de fortfarande till olämpligt arbete eller till den vanliga fattigvården med dess ofta godtyckliga behovsprövningar. Härtill kommer, såsom herr Lindberg redan påpekat, att platsbristen i sanatorierna är mycket större än någonsin tidigare. Detta har förvärrat förhållandena, vilket han också berörde, och jag understryker den fråga som han framställde: hur kunna statsmakterna som ändå ekonomiskt understödja sanatorierna tillåta, att dessa förhållanden få fortgå? Vid Stockholms stads sanatorium vid Söderby äro två avdelningar redan stängda, och man planerar att stänga ytterligare en avdelning. Därtill är den mest moderna avdelningen vid S:t Görans sjukhus också stängd till följd av personalbrist. Detta innebär, att över hundra platser nu stå tomma samtidigt som de tuberkulossjuka, för vilka frågan om vård betyder liv eller död, gå i väntan på att erhålla plats. Liknande rapporter ingå från landet i dess helhet. Detta borde icke få ske utan något ingripande från statsmakterna. Det är ändå så, att varje dag som en lungsiktig går och väntar på sanatorie vård betyder risk för att den lungsiktige glider in i ett kroniskt sjukdomsstadium för vilket ingen räddning finns.

Fjolårets riksdag anslag sammanlagt 7,5 miljoner kronor i statsbidrag till sjukvård åt de tuberkulossjuka, och i år föreslås väl ungefär lika mycket. Vad samhället emellertid med oerhörda kostnader bygger upp det rives nära nog lika regelbundet ned till följd av den bristande eftervården. Det är en fråga som snart är framställd till leda men måste åter och åter upprepas, nämligen denna: vad tjänar sanatorie vården för ändamål, när det arbete som läkare och vårdpersonal utföra rivs ned genom att konvalescenterna, så fort de lämna sanatoriet, hänvisas till en kamp för sitt uppehälle, som i lindrigaste fall återför dem till sanatoriet men i de flesta fall lägger dem i graven.

För trettio år sedan höll en överläkare vid ett sanatorium, nämligen överläkaren Viktor Berglund vid Sundsholms sanatorium, ett föredrag i Nationalföreningen mot tuberkulos. Jag vill citera något av vad han anförde, och jag gör detta i två syften, för det första därför att det var så riktigt allt vad han sade och för det andra för att jag vill fästa uppmärksamheten på att tre decennier förflutit sedan dess och ändå äro alla dessa frågor lika aktuella och problemet för- och eftervård står på precis samma ståndpunkt som vid det

Motion angående utredning rörande problemet för- och eftervård åt tuberkulossjuka. (Forts.)

tillfället. Doktor Berglund anförde bland annat: »Framtidens lösen har nu i stället blivit att förebygga, vilket från alla synpunkter måste synas mera rationellt. Våra sanatorier, av vilka vi väntade oss så mycket, ha ej motsvarat våra förväntningar, de ha slukat onaturliga summor och lämnat ett klenytbyte. Vi ha ofta fått konstatera det meningslösa i denna lyxvård av sjuka från de tungt kroppsarbetande klasserna och sett hurusom en på ett sanatorium väl återställd organism efter en kort tid dukat under. Och varför? Jo, emedan den sjuke ej haft ekonomiska möjligheter att fullfölja sin rekonvalescens och fortsätta ett hygieniskt väl ordnat liv. För dem som äga ekonomiska och sociala möjligheter att leva efter sanatorieläkarens ordinationer blir sanatoriekuren av synnerligt stor betydelse och nytta. Men för det stora flertalet, som ej äger dessa möjligheter, utan äro hänvisade till en hård kamp för existensen, så snart sanatoriekuren är slut, leder den, jag vågar säga, oftast till raka motsatsen, ty man berövar vederbörande den styrka, som ligger i vanan. Han är, innan han gör sin entré på ett sanatorium, van vid umbäranden av allehande slag, men när han lämnar detsamma har han hunnit vänja sig vid god kost, frisk luft och nödig vila i en god säng. Dessa faktorer ingå nu i hans vardagsliv som nödiga betingelser för trevnad och välbefinnande, men dem måste han lämna, när sanatoriets dörr stänges bakom honom. Han skall återvända till samma hygieniska misär, i vilken han levat förr, och nu är han ej längre van vid denna. När recidiven inträffa går det i allmänhet rätt snabbt utför med den sjuke. Däri ligger sanatoriekurens avigsida, som nog samt förtjänar att beaktas.»

Detta sades för trettio år sedan, och ingen kan påstå, att någonting ändrats i vad det gäller denna oerhört viktiga fråga.

År 1918, alltså för 26 år sedan, hade en ledamot av Stockholms stadsfullmäktige under återopande av detta föredrag väckt en motion i denna institution. Denna motion saboterades av institutionen i 23 år, innan den kom till behandling. Denne motionär, som nu för länge sedan är borta, anförde bl. a. följande som jag också citerar i samma syfte som det tidigare citerade: »Jag har» — skriver han som själv förut varit sanatoriepatient — »nämligen varit i tillfälle att vid Söderby sjukhus under de senaste åren göra liknande iakttagelser. Jag har sett patienter lämna sjukhuset relativt återställda och som, om de haft möjligheter att erhålla något lättare arbete samt i övrigt möjlighet att leva under något så när goda hygieniska och ekonomiska förhållanden, säkerligen skulle ha kunnat vidmakthålla den återställda hälsa, som de vunnit på sjukhuset. I stället ha de merendels, omedelbart efter utskrivningen från sjukhuset, kastats i sina gamla yrken eller mängen gång ännu tyngre arbete än de förut innehaft, med resultat, att de om någon tid nödgats återvända till sjukhuset, fullständigt nedbrutna och till utseendet liknande skuggor av vad de förut varit. Sådana patienter repa sig sällan mera från sin sjukdom. Livet kan visserligen förlängas med några månader eller något år, tills de en dag företaga 'den sista promenaden', som de lungsjuka med bitter ironi bruka säga, när de döda överföras i den svarta båren från sjukhuset till likboden. Den, som med egna ögon sett detta, måste finna den nuvarande tuberkulovården meningslös, om icke något av kompletterande art göres från samhällets sida. Den sjuke måste på något sätt hjälpas den första tiden efter sanatorievistelsen, framför allt genom anskaffande av lämpligt arbete.»

Jag ber om ursäkt för att jag föredragit dessa många citat, men jag har gjort det därför att jag vill ha in dem i riksdagens protokoll, om de möjligen kunna göra någon nytta. Jag vill också påvisa, att utvecklingen på detta område egentligen har stått fullständigt stilla under de tre decennier som förflutit sedan dessa frågor blivit aktuella. Det hjälper icke, att en man, som ut-

Motion angående utredning rörande problemet för- och eftervård åt tuberkulossjuka. (Forts.)

givits vara vårt lands främste på socialpolitikens område, varit socialminister sedan dess. Även han låter de gjorda utredningarna ligga begravda under decennier utan att något särskilt inträffar. Man blott pratar och skriver i frågan. Även han låter fortfarande — jag skulle vilja säga — femtekolonnarna på sjukvårdens område få sin vilja igenom, när det gäller denna oerhört viktiga fråga. I dag vet man, att en organisation, omfattande över 20 000 tuberkulossjuka, har av riksdagen begärt den utredning som motionärerna här föreslagit. Skall riksdagen då avslå deras begäran? De ha motiverat sitt krav på denna kompletterande utredning. Skall även det avslås? Jag anser som sagt, att man bör fästa större vikt vid denna organisations önskan. De tuberkulossjuka ha rätt att få sina önskemål uppfyllda av riksdagen. Det vore en ringa gård för att sona de försummelser som statsmakterna låtit komma sig till last, när det gäller de lungsjukas för- och eftervård. Därför tager jag mig friheten att, när motionären icke själv gjort det, yrka bifall till motionen ur 345 i andra kammaren.

Herr Nilsson i Stockholm: Herr talman! Det kan ju icke råda några delade meningar om det, som den föregående ärade talaren anförde angående rätten för de lungtuberkulösa att erhålla rimlig vård. Jag vill också understryka, att utskottet med sitt utlåtande icke velat förmäna dem en sådan rätt. Icke heller vill väl någon bestrida riktigheten av uppfattningen i de medicinska citat, som herr Persson i Stockholm anförde, men jag vill fästa herr Perssons uppmärksamhet på att vad som varit utslagsgivande för utskottet är, att det redan har skett en utredning, som i närvarande stund är föremål för en överarbetning, varigenom man vill försöka åstadkomma de förbättringar, som kanske framför allt ha begärts från de lungtuberkulösa själva. Vid sidan om denna utredning, som sålunda redan är verkställd och i dag överarbetas, pågår en utredning, vilken inrymmer efterbehandling och konvalescentvård i allmänhet, varjämte frågan om de partiellt arbetsförs inordnande i förvärvsarbete utredes av särskilda sakkunniga. En utredning är alltså redan verkställd, och två utredningar pågå och komma, efter vad jag har förstått, att inom en nära framtid slutföras. Utskottet har därför ansett, att det icke skulle gagna saken att nu igångsätta ytterligare en utredning och detta just med tanke på de erfarenheter, som man hittills har gjort och som herr Persson i Stockholm också var inne på. Det är alltså därför att ingenting hittills blivit uträttat som utskottet icke har velat taga risken av att frågan skall skjutas ytterligare på framtiden genom igångsättande av en ny utredning. Utskottet har därför i stället för sin del understrukit önskvärdheten av att något blir gjort så snabbt som möjligt och att man snarast möjligt framlägger de förslag, vartill den redan gjorda utredningen ger anledning. Utskottet understryker vidare önskvärdheten av att de två andra utredningarna, som nu pågå, snabbt slutföras.

Det är alltså med hänsyn till dessa synpunkter som utskottet har kommit fram till sitt avslagsyrkande i den fasta förhoppningen, att detta kommer att leda till en snabbare lösning av problemet än vad som skulle ske, därest man nu skulle starta en ny och tidsödande utredning.

Herr Persson i Stockholm: Herr talman! Såsom jag redan sagt, är också de lungsjukas organisation medveten om de utredningar, som herr Nilsson talade om, men trots detta har man ändå begärt en ny kompletterande utredning, upplagd på sätt som man nämnt i sitt yttrande, vilket yttrande utskottet dock av någon anledning inte tagit med i handlingarna.

Utskottet tror för sin del att en sådan kompletterande utredning inte skulle

Motion angående utredning rörande problemet för- och eftervård åt tuberkulossjuka. (Forts.)

vara till nytta. Jag har för min del låtit mitt ställningstagande bestämmas av önskemålen hos de verkligt sakkunniga, nämligen de sjuka, som av egna bittra erfarenheter veta vad det här gäller. De lungsjukas samlade erfarenhet finns inom den organisation, som nu har begärt en ny kompletterande utredning. För deras sakkunskap har jag böjt mig, och det är därför jag framställt mitt yrkande.

Jag hälsar med tillfredsställelse vad utskottets ordförande här sade om att det inte råder några delade meningar om rätten för de tuberkulösa att erhålla eftervård. Ja, det är ju väl att det inte råder några delade meningar om den saken, men ge dem då också denna rätt någon gång, ni som makten hava! Nu bara skriver och pratar och utreder man, men man gör ingenting.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Nilsson i Stockholm: Herr talman! Till det sist anförda vill jag bara påpeka, att det är också utskottets mening att man nu bara pratar och utreder, och det är just därför att det äntligen skall göras något, som vi ha ställt det yrkande vi ha gjort. Men herr Persson tycks vilja, att man skall fortsätta med att prata och utreda.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 14.

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial, nr 14, angående överlämnande till bevillningsutskottet av motionen nr 66 i andra kammaren av herr Thapper om viss ändring i lagen angående undantag i vissa fall från stadganden om uttagande av avgift vid indrivning av kommunalutskylder.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Motion om ändrad lydelse av § 90 regeringsformen. Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 90 regeringsformen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr Lundstedt: Herr talman! Det finns näppeligen någon möjlighet för mig att här göra något yrkande. Inte heller har jag för avsikt att draga upp någon större debatt i frågan. Jag är tacksam, om jag blott kan få några kortfattade synpunkter i detta ärende intagna i protokollet.

Det stadgande i 90 § regeringsformen, varom här är fråga, säger att under riksdagens, dess kamrars eller utskotts överläggningar och prövning icke må uti något annat fall eller på något annat sätt, än grundlagarna bokstavligen föreskriva, komma frågor om ämbets- och tjänstemäns till- och avsättande, regerings- och domaremakts beslut, resolutioner etc. En egendomlighet med detta stadgande är, att det till en del tolkas på visst sätt efter bokstaven och till en del som om stadgandet alls icke existerade. Detta senare, d. v. s. att man bortser från stadgandet, är fallet beträffande de allra flesta regeringsbeslut, nämligen såvitt fråga icke är om ämbets tillsättningar. Detsamma gäller också — alltså att man bortser från stadgandet och betrak-

Motion om ändrad lydelse av § 90 regeringsformen. (Forts.)

tar det som obefintligt — i fråga om de flesta andra myndigheters beslut. Däremot tillämpar man stadgandet, visserligen blott så att säga till hälften, på debatter angående regeringsbeslut om ämbetsställsättningar ävensom angående domaremaktens beslut.

Detta förfarings sätt är otvivelaktigt lagstridigt, d. v. s. det är grundlagsvidrigt. Stadgandet gör nämligen icke någon som helst åtskillnad mellan ämbetsställsättningar och andra regeringsbeslut liksom inte heller mellan regeringsbeslut och domar. För dessa distinktioner har man inte det ringaste stöd i stadgandets vare sig bokstav eller andemening.

Skall man i detta avseende förfara lagligt, måste man följaktligen förfara likmässigt. Men detta leder ovillkorligen till att man måste tillåta omdömen i debatterna likaväl om det ena som det andra, ty om man i riksdagsdebatterna inte finge yttra sig om regeringsbeslut, kunde vi ju överhuvud inte anses ha en demokratisk representation. Det säger sig självt, att debatterna i en parlamentarisk landsrepresentation väsentligen måste röra sig om regeringsbeslut, vare sig en talare anser sig böra ansluta sig till besluten eller kritisera dem. Vill man verkligen följa grundlagen, måste man, eftersom det är absolut nödvändigt att regeringsbesluten i allmänhet måste kunna andragas i debatten, också låta diskussioner om ämbetsställsättningar, domaremaktens beslut m. m. äga rum i riksdagen, ty distinktionen mellan det ena och det andra saknar varje stöd i 90 § regeringsformen.

Vår praxis gör emellertid nu denna distinktion, och redan därför måste den anses stå i strid med grundlagen. Resonemanget bakom denna praxis torde i vår tid kunna sammanfattas ungefär på följande sätt. 90 § förbjuder egentligen, menar man, omdömen i debatter om vadhelst, som i stadgandet är omnämnt. Att i denna omfattning böja sig för paragrafens ordalydelse är emellertid praktiskt omöjligt. Följaktligen utmönstrar man ur stadgandet vissa nödvändiga ting, bl. a. då sådana regeringsbeslut, som icke innefatta ämbetsställsättningar. Vad som icke på detta sätt mönstrats ut ur stadgandet, kvarstår såsom det i paragrafen förbudna området, d. v. s. talmannen får på detta kvarstående område utöva sin myndighet i enlighet med sin diskretionära prövningsbefogenhet.

Alldeles bortsett från att det, såvitt jag förstår, strider mot grundlagen att göra en sådan distinktion, synes mig detta resonemang bakom nutida praxis vila på en falsk förutsättning. 90 § förbjuder överhuvud inte några omdömen, vare sig om det ena eller det andra, såvida inte omdömet avgivits för att förmå kammaren till något beslut direkt angående den sak, vari omdömet avgivits. I sammansättningen »överläggningar och prövning» kan ordet överläggningar icke få tolkas isolerat, utan endast i sammanhang med »prövning». Det torde nämligen endast vara sådana överläggningar som avses, vilka utan stöd i grundlagen syfta till kammarens prövning och till därmed förbundna beslut. Man har med andra ord — det är inte bara min utan också andras mening — med detta stadgande endast velat förebygga, att riksdagen eller något dess utskott skulle göra sig till högsta instans över regeringen, domstolarna och andra myndigheter. Därvid har man emellertid uttalat sig på ett något oklart sätt. Men genom en enkel omformulering, t. ex. genom att i stället för »överläggningar och prövning» sattes »prövning och därtill syftande överläggningar» eller rent av genom att ordet överläggningar strökes och ordet prövning ensamt finge kvarstå, tror jag att just den ordning skulle kunna åstadkommas, som här varit av lagstiftaren avsedd.

Detta skulle ingalunda vara någon orimlig ordning, utan enligt min ringa mening den enda ordning, som harmonierar med ett fullt demokratiskt statskick. Detta måste nämligen innesluta *fullödiga garantier för ledamöterna*

Motion om ändrad lydelse av § 90 regeringsformen. (Forts.)
av den lagstiftande församlingen att kunna utöva saklig kritik i vilken fråga som helst rörande förvaltningen. Det förefaller mig inte vara särskilt smickrande för den svenska riksdagen att en sådan trivialitet som denna skall behöva särskilt framhävas. Det blir ofta icke annat än en fras att orda om riksdagen såsom en demokratisk folkrepresentation i landets styrelse, när man samtidigt vill förbjuda dess representanter att i riksdagen framföra sakliga synpunkter för behovet av lagstiftning till åstadkommande av förbättrade förhållanden inom landets förvaltning. Hur skulle man väl kunna påvisa vikten av en förbättrad ordning i vissa avseenden, om man inte finge sanningsenligt tala om, hurudan den ordning är som praktiseras?

De avigsidor, som man möjligen kan befara av en reglering i den anda, för vilken jag nu pläderar, är det talmannens sak att taga sikte på. Han skall ha makt att hålla en talare så att säga i spatsergången, vartill då hör att talaren håller sig till ämnet och grundar sina omdömen på vad han anser vara fakta. Men talmannen bör icke få ha makt att nedklubba en talare, som endast framför saklig kritik i en fråga, som i laga ordning har dragits in i kammarens debatter. Med saklig kritik menar jag naturligtvis inte att kritiken skall vara ovederlägglig, utan endast att talaren uppenbarligen strävar efter att framföra sakliga synpunkter.

Utskottet motiverar sin ståndpunkt med att något praktiskt behov av vad motionärerna föreslagit inte skulle ha påvisats. Ett sådan resonemang har jag mycket svårt att kunna följa eller rent av att kunna förstå. Till och med genom det lilla, som jag nu, herr talman, tillåtit mig andraga, synes det praktiska behovet vara påvisat. Detta måste för övrigt anses inneslutet redan i det sakförhållandet, att munlås kan sättas på en representant i folkförsamlingen, när han vill yttra sig om vissa fakta av väsentlig betydelse för bedömandet av en lagstiftningsfråga.

Som sagt har jag emellertid inte, herr talman, något yrkande att framställa.

Herr von Friesen: Herr talman! I egenskap av huvudmotionär i frågan i denna kammare skall jag tillåta mig att med några få ord söka belysa motionärernas tankegångar, när de avlämnat sin motion.

Redan ett flyktigt genomläsande av 90 § regeringsformen säger oss ju, att det icke finns någon möjlighet för en riksdagsman att yttra sig på ett sådant sätt, att han inte kommer i konflikt med paragrafens ordalydelse. Bara den omständigheten att paragrafen är formulerad för helt andra förhållanden än dem, som för närvarande råda, och att den i verkligheten på intet sätt kan efterlevas, borde, synes det mig, vara tillräcklig för att påyrka en revision av detta ärevördiga, ehuru något mossbelupna monument över flydda tiders riksdagsvälde.

Men det är inte det enda skälet. Utskottet säger i sin motivering för avstyrandet, att motionärerna inte ha lyckats påvisa något praktiskt behov av en reform i fråga om 90 §. Det är emellertid inte så svårt att anföra argument utöver dem som tidigare anförts. Jag tänker då mindre på den sidan av saken, att något litet antal av riksdagens ledamöter bli nedklubbade av talmannen, emedan de enligt talmannens uppfattning ha överskridit bestämmelserna i paragrafen. Ett enligt min mening mycket viktigare och tyngre vägande skäl är, att paragrafen i sin nuvarande formulering innebär en alldeles för effektiv spärr för vad jag skulle vilja kalla den lojala yttrandefriheten, alltså den yttrandefrihet, som en person har, vilken är samvetsöm och gärna vill undvika att komma i konflikt med talmannen i en viss fråga, som det dock i och för sig kan anses vara ett legitimt intresse att aktualisera. Just det faktum, att para-

Motion om ändrad lydelse av § 90 regeringsformen. (Forts.)

grafen i sin nuvarande formulering utgör en sådan spärr, har syntts mig vara den största anledningen till att revidera den.

Överhuvud taget måste väl den osäkerhetskänsla, som besjälar oss litet var, när det gäller att ge våra anföranden en sådan formulering att vi inte komma i konflikt med 90 §, i lika stor utsträckning vara tillfinnandes hos talmännen. Jag beklagar talmännen, som ha att tolka denna paragraf på ett riktigt och rättvist sätt. Det torde sålunda vara ett intresse både för dem, som deltaga i våra förhandlingar, och dem, som leda förhandlingarna, att här åstadkomma en förändring.

Det frågas då: vilken förändring önska ni genomföra? Hur önska ni få paragrafen formulerad? Härpå vill jag svara, att den mest radikala utvägen vore självfallet att slopa paragrafen helt och hållet och låta bestämmelserna i riksdagsordningens 52 § uteslutande vara vägledande, alltså de bestämmelser som tala om att vederbörande talare måste vinnlägga sig om god ordning, överhuvud taget iakttaga ett hyfsat uppträdande, inte fälla kränkande omdömen om andra personer o. s. v. Jag tror att en så radikal åtgärd mycket väl skulle kunna försvaras.

Men om man inte vill gå så långt, kunde man genom en enkel omformulering av paragrafen nå ett syfte, som svarar mot det som motionärerna anse riktigt. Man skulle i passusen »under riksdagens, dess kamrars eller utskotts överläggningar och prövning» helt enkelt kunna stryka orden »överläggningar och prövning» och ersätta dem med ordet »beslut». På det sättet skulle man få en fullt tillfredsställande garanti för överläggningsfriheten. Jag har också, då ärendet behandlades inom utskottet, framställt ett yrkande av denna innebörd, som dock inte vann utskottets bifall.

Avståndet mellan vår nuvarande riksdag och frihetstidens maktägande ständer är mycket stort, och det finns sannerligen inga tendenser, som tyda på att den nuvarande svenska riksdagen skulle vilja överskrida gränserna för sin befogenhet. Överhuvud taget kan jag inte, herr talman, finna att några allvarliga vådor skulle uppstå, även om man radikalt ändrade på formuleringen av 90 § och gav folkrepresentationens ledamöter den yttrandefrihet, som i varje fall enligt min uppfattning bör tillkomma dem.

Jag har, herr talman, endast reserverat mig blankt, och jag skall inte heller nu formulera något yrkande, då ett yrkande av den innebörd, som jag nyss skisserat, med all säkerhet icke skulle vinna kammarens bifall. Jag har därför inte något yrkande.

Herr Fast: Herr talman! Då intet yrkande blivit framställt, skall jag fatta mig kort.

Det förhåller sig obestriddligen så som här tidigare sagts, att § 90 är föremål för olika tolkningar, den ena ganska trång, under det att den andra ger ett ganska vitt spelrum. Emellertid vill jag hänvisa till vad som skedde 1917 och 1920, då denna fråga var föremål för behandling och då riksdagen fann, att det icke förelåge sådana olägenheter med den tolkning som dittills tillämpats, att det vore av behovet påkallat att företaga någon ändring av denna paragraf.

Jag tror, att man hittills varit ganska överens om — det framhölls ju också av professor Lundstedt — att *något* stadgande är av behovet påkallat. Nu sade visserligen herr von Friesen, att man kunde helt och hållet slopa § 90. Vid litet närmare eftertanke skall det nog uppstå betänkligheter även hos den ärade talaren, ty förhållandena mellan den lagstiftande och den dömande makten kunna ju ganska hastigt omvandlas, och då skulle det kanske vid vart eller vart annat plenum kunna komma att framställas interpellationer, där det riktades kritik icke endast mot den lagstiftning, på vilken ett domslut var grundat, utan

Motion om ändrad lydelse av § 90 regeringsformen. (Forts.)

mot själva domslutet. I det avseendet ligger min uppfattning betydligt närmare herr Lundstedts, och man torde kunna säga, att om det förefunnits någon felaktighet i vår lagstiftning, har det hittills icke förelegat några hinder för att man i fråga om förslag till ändring av lagstiftningen påvisat, vilka domslut som varit resultatet av denna lagstiftning, men då ha de måst hänga samman med ett förslag till ändring av denna lagstiftning och icke inneburit enbart ett klander av de domar som fällt.

Det finns säkerligen all anledning för oss att härvidlag gå fram med en viss försiktighet. Jag är medveten om att det för talmännen i vissa situationer kan te sig brydsamt att hantera detta instrument, men vi måste väl erkänna, att talmännen i båda kamrarna med sådant omdöme och skicklighet hanterat instrumentet, att några skäl till klander icke förelegat. Framför allt ha vi icke hört, att det från deras sida rests några krav på en ändring av den nuvarande lagstiftningen. Man företager icke gärna en ändring av en paragraf i vår grundlag utan att det föreligger starka skäl därtill. De skäl som hittills ha förebragts ha åtminstone på mig verkat, som om man mera ville tillgodose ett teoretiskt intresse än nå ett praktiskt resultat.

Under sådana förhållanden och med hänvisning till att riksdagen tagit ståndpunkt till denna fråga såväl 1917 som 1920 och då icke funnit någon anledning att vidtaga någon ändring samt då, såvitt jag förstår, sedan dess inte inträffat något särskilt, som kan föranleda en ändrad ståndpunkt, hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Spångberg: Herr talman! Det framgår tämligen tydligt av utskottsutlåtandet, att man även inom utskottet anser, att föreliggande paragraf inte helt står i överensstämmelse med vad man anser bör vara praxis och vad som i stor utsträckning också är rådande praxis. Paragrafen är, som här tidigare framhållits, senast av herr von Friesen, skriven med tanke på helt andra förhållanden än våra dagars. Ur denna synpunkt och även ur den synpunkten, att paragrafen är synnerligen oklart avfattad, är det starka skäl som tala för att den borde omarbetas.

Men denna paragraf är ju också skriven så, att man kan ge den en sådan tolkning att man därmed vinner, vad man egentligen åsyftar med densamma. Detta framgår emellertid inte av motionen, där det i inledningen talas om »överläggningar» som äro förbjudna. I paragrafen däremot heter det: överläggningar och prövning. Den riktning som vill, att man skall ge § 90 en mildare tolkning, anser också att uttrycket »överläggningar och prövning» skall tolkas odelat. Sålunda har enligt denna uppfattning, som kanske i praktiken gjort sig gällande, det förekommit fall, där man ställt sig frågande, hur det förhåller sig. Oftast har man dock i debatterna här tillåtit diskussion om vissa angivna rättsfall, såvida dessa rättsfall icke blivit föremål för något riksdagens beslut. Man får alltså icke fatta beslut i fråga om ett rättsfall, men man kan använda det som bevismaterial eller som en illustration till vad man önskar.

Emellertid är det knappast önskvärt, att en sådan oklarhet finnes i grundlagen. Grundlagen skall vara tydligt och klart skriven, och den skall egentligen inte kunna bli föremål för olika tolkningar. Emellertid råder det här, som framgått av anförandena, en viss oklarhet i fråga om hur man egentligen vill ha det. Man kan utsluta paragrafen, sägs det, och man kan ändra den genom att utsluta vissa ord eller genom att använda andra ord, så att man får fram, att man har rätt att diskutera även ett rättsfall, såvida detta icke blir föremål för något beslut.

Inom utskottet har jag därför röstat för det förslag som herr von Friesen

Motion om ändrad lydelse av § 90 regeringsformen. (Forts.)

framställt, och det har bland andra herr Nilsson i Göteborg också gjort. Vi ha emellertid inte reserverat oss, och detta beror närmast därpå, att vi velat bidra till att i utskottsutlåtandet få ett bestämt uttalande till förmån för den praxis som har utvecklats sig. Då det förelåg olika förslag till uttalanden, av vilka det ena var mera obestämt och vagt, ansågo vi det bättre att få ett mera bestämt uttalande än att få ett mera vagt, till vilket riksdagen sedan skulle ansluta sig, och en reservation som hade avslagits. Det uttalande som föreligger här i utskottets förslag, där det heter: »Med den tillämpning § 90 i praxis fått utgör den enligt utskottets mening ej heller något hinder för en inom tillbörliga gränser hållen överläggningsfrihet inom riksdagen», är så bestämt hållet, att det inte kan finnas något tvivel om riksdagens mening i detta fall, därest konstitutionsutskottets förslag antages.

Denna paragraf har många gånger varit föremål för riksdagens behandling, och riksdagen har på konstitutionsutskottets förslag tidigare gjort liknande uttalanden som det som nu föreslås. 1917 anförde utskottet exempelvis rörande den rigorösa tolkning som man velat ge denna paragraf, att den numera torde vara övergiven och att paragrafen därför inte syntes lägga obehöriga band på riksdagens överläggningar. Dessa »synes» och »torde» äro ju mycket obestämda ord och ge en kautschukartad prägel åt uttalandet i fråga. Dessa ord finnas icke med längre, utan utskottet gör nu ett bestämt uttalande, att med den tillämpning denna paragraf i praxis fått utgör den enligt utskottets mening intet hinder för inom tillbörliga gränser hållna överläggningar inom riksdagen. Det är denna skillnad som nu föreligger, och vi anse, att detta uttalande är så bestämt hållet, att det binder talmännen vid den tolkning som riksdagen därmed ger. Om det i framtiden skulle utveckla sig en viss godtycklighet i detta fall, då får man givetvis vidtaga en ändring, som vi naturligtvis icke ha något emot.

När jag intog min ståndpunkt i utskottet, stod jag även under intrycket av ett färskt exempel på den vidsynhet som numera har blivit vanlig i detta fall. Jag hade framställt en interpellation här i riksdagen rörande de värnpliktiga och MO-institutionen, och i interpellationen hade jag anfört ett rättsfall, där ett åtal hade väckts på ett sådant sätt, att det framkallat en mycket stor förbittring, då man ansåg, att detta åtal icke hade bort väckas. Justitieministern uppehöll sig också i ett avsnitt av sitt svar vid samma rättsfall, och i mitt anförande efter justitieministerns svar hade jag anledning att ytterligare beröra fallet i fråga. Detta föranledde emellertid intet ingripande från talmannens sida. Hade talmannen tolkat denna paragraf mera rigoröst, skulle givetvis en sådan behandling av ett rättsfall icke fått förekomma. Det är ju tydligt, att när man kan peka på sådana fall under den senare tiden och det icke finns några exempel på ett motsatt förfarande, måste ju detta anses ha ett mycket stort värde.

Vi hade naturligtvis icke haft något emot att paragrafen fått en ändrad lydelse som mera varit i överensstämmelse med den praxis som utbildat sig, men vi ha ju hört av professor Lundstedt framhållas de svårigheter — även herr von Friesen berörde dem något — som man ställes inför, när det gäller en omarbetning av denna paragraf. Vi ha ansett, att vi denna gång skulle vinna mera på att få detta bestämda uttalande än att avgiva en reservation som skulle blivit avslagen. Jag kan därför nu ge min anslutning till utskottets förslag.

I detta anförande, varunder herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herr Nilsson i Göteborg.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 16.

Motioner om beredande av möjlighet för kommuner att anslå medel till hjälp och stöd åt nödlidande människor ävensom till stipendier m. m. Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av väckta motioner om beredande av möjlighet för kommuner att anslå medel till hjälp och stöd åt nödlidande människor ävensom till stipendier m. m.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft de inom första kammaren väckta, till utskottet hänvisade motionerna nr 38 av herr *Hage* samt nr 228 av herr *Holmström*.

I motionen I:38 hade hemställts, »att riksdagen måtte vidtaga en sådan justering av resp. kommunallagar, att borgerlig kommun måtte beredas möjlighet att — då synnerliga skäl härför kunna anföras — giva anslag för stödjande och hjälpende av nödlidande människor, främst barnen, även i de fall, då enligt nu gällande kommunallagar sådan befogenhet ej finnes».

I motionen I:228 hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om utredning och förslag till sådana ändringar i gällande kommunallagar, att kommun beredes möjlighet att anslå medel för stipendier eller lån åt yrkesbegåvad ungdom, som önskar undergå utbildning i hantverk».

Utskottet hemställde,

1) att motionen I:38 samt

2) att motionen I:228

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Karl August Johanson* och *Hällgren*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr *Hällgren*: Herr talman! Jag har en viss medkänsla med alla dem som väcka motioner rörande kommunala spörsmål, ty om en motionär i sin motion skrivit, att han vill ha en ändring eller ett tillägg till kommunallagarna och motionen går ut på en ändring av någon av de specialförfattningar, som ålägga kommunerna vissa skyldigheter, så går motionen till konstitutionsutskottet, och i regel behåller man den där, och då blir det ett avstyrkande utlåtande från utskottets sida, där man säger, att man inte vill ha någon ändring av § 3 i våra kommunallagar. Följaktligen kan utskottet icke realbehandla motionen utan yrkar avslag på den, då den berör specialförfattningar som höra till ett annat utskotts handläggning. På detta sätt hade det givetvis också gått med den motion som vid årets riksdag har väckts av herrar *Wallentheim* och *Lundberg* avseende utredning om kommuns rätt att bevilja stipendier eller i annan form ge bidrag för underlättande av fortsatt utbildning vid högre läroanstalter och för deltagande i studiekurser, därest icke konstitutionsutskottet lämnat motionen tillbaka till riksdagen och den blivit remitterad till ett tillfälligt utskott, som tillstyrkt motionen. Jag hoppas även att riksdagen skall bifalla den, när vi senare i dag komma att behandla densamma.

Något avsteg har konstitutionsutskottet dock gjort från den ifrågavarande regeln. Det var år 1942, då konstitutionsutskottet föreslog skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning rörande kommuns rätt att anslå medel till hemvärdet. När det gäller de nu föreliggande motionerna har, såsom synes av utskottsutlåtandet, utskottet icke gått in på någon sakbehandling av desamma, utan endast hänvisat till den gamla regeln och till det uttalande utskottet gjort för fem år sedan, att det icke bör göras något tillägg till kommunallagarna, och så citerar utskottet, vad det skrev vid 1939 års lagtima riksdag.

Jag har icke något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag be-

Motioner om beredande av möjlighet för kommuner att anslå medel till hjälp och stöd åt nödlidande människor ävensom till stipendier m. m. (Forts.)

träffande svaret på motionerna, därför att de äro tillgodosedda delvis genom den utredning som riksdagen i annat sammanhang begärt och delvis genom vår fattigvårdslagstiftning. Men vad jag velat påtala är, att utskottet här försöker på något sätt binda den kommunala utvecklingen. Det har dock hänt något under dessa fem år. Vi ha haft en kommitté som framlagt ett förslag om inrättande av socialvårdskommuner. Riksdagen har begärt och regeringen har satt i gång en utredning rörande större kommunala enheter och samtidigt en utredning som syftar till att förhindra, att delar av en kommun isolera sig, bilda municipalsamhällen och köpingar samt på detta sätt splittra kommunen. Om en landskommun har ett tätbebyggt samhälle och ett visst kommunalt beslut om åtgärder för detta samhälles utveckling behöver fattas, kan det nämligen hända, att ett sådant beslut upphäves av regeringsrätten, därför att dessa åtgärder, såsom det heter, icke höra till kommunens gemensamma angelägenheter. Man har kommit dithän, att man juridiskt tolkat bestämmelsen i § 3 kommunallagarna på det sättet, att vad som föreslås skall vara någonting som är för hela kommunen gemensamt.

Jag hade tänkt mig, att när denna socialvårdskommitté en gång i tiden blir färdig med sina förslag och riksdagen skall fatta ståndpunkt till dem, man då skulle komma att stå inför ett förslag om en sådan ändring av § 3 i kommunallagarna, att den mer än hittills skulle täcka, vad man anser vara kommunal verksamhet. Hela vår socialvård, en hel del av vårt bildningsväsende rymmes icke inom den nuvarande § 3 i vår kommunala lagstiftning. Framför allt om man vill gå den väg som riksdagen har uttalat sig för, nämligen att man skall komma fram till en ordning, där man försöker förhindra en splittring av våra kommunala enheter i mindre samhällen, då måste man tänka på att i en framtid få en annan formulering av § 3 i våra kommunallagar.

Med hänvisning till vad jag här anfört, herr talman, skall jag be att få instämma i utskottets hemställan om avslag på de föreliggande motionerna, men jag skall samtidigt be att få föreslå, att riksdagen måtte besluta att stryka den motivering som utskottet anfört i sitt utlåtande.

Herr *Fast* instämde häruti.

Herr *Svensson* i Ljungskile: Herr talman! Jag vill instämma i vad den föregående talaren anförde. I ett annat utskottsutlåtande, som behandlas senare på dagen och som avser skrivelse till Kungl. Maj:t angående kommuns rätt att bevilja stipendier, begär man en ändring i kommunallagarna. Nu innehåller ju motiveringen till detta konstitutionsutskottets yrkande ett uttalande, som skulle göra det svårt att först godkänna denna utskottets motivering och sedan bifalla första tillfälliga utskottets utlåtande nr 6. Den saken klaras ju upp, ifall motiveringen i detta fall strykes. Jag ber därför att få instämma i herr Hällgrens yrkande.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med uteslutande av dess motivering; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

§ 17.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av väckt motion om införande i kommunallagarna av interpellationsrätt.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18.

Riksdagens år 1943 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden tiden 1 juli 1942—30 juni 1943.

Riksdagens år 1943 församlade revisorers berättelse angående statsverket.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Mantalsskrivning av viss fast anställd personal vid försvarsväsendet.

Den i *punkten 2* gjorda omförmälan angående mantalsskrivning av viss fast anställd personal vid försvarsväsendet föredrogs; och yttrade därvid

Herr Törnkvist: Herr talman! Jag vill bara hemställa till vederbörande myndigheter att med omsorg och så fort som möjligt undersöka mantalsskrivningsförhållandena för den personal, som tjänstgör under nuvarande beredskap. Det gäller ej blott den personal, som står omnämnd i statsrevisorernas vederbörande paragraf, utan också annan personal, som på grund av den utsträckt förläggningstiden på annat håll än bostadsorten särskilt under den senaste tiden kommit i åtnjutande av en mantalsskrivning som omotiverat höjer statens lönekostnader. Det är icke så små medel, som kronan på detta sätt genom det urval av mantalsskrivningsorter, som ägt rum, får utbetala i löner utöver vad som borde vara rimligt och riktigt och som enligt gamla beräkningar och gammal uppfattning om vad som menas med mantalsskrivning skulle behövt vara fallet.

Ingen från regeringen är nu närvarande i kammaren. Jag vågar emellertid likväl hoppas att man iakttar just denna omsikt och omsorg och så snabbt som möjligt går över hela fältet, både i fråga om vad statsrevisorerna här apostroferat och även i övrigt.

I detta anförande instämde herr *Björklund*.

Vidare anfördes ej. Den i punkten gjorda omförmälan lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4.

Lades till handlingarna.

Punkten 5.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 6 och 7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8 och 9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10.

Lades till handlingarna.

Punkterna 11—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 15—17.

Lades till handlingarna.

Punkten 18.

Utskottets hemställan bifölls.

Den i *punkten 19* angående övriga anmärkningar gjorda anmälan föredrogs, och yttrade därvid:

Övriga anmärkningar.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Den reservation, som vid denna punkt avgivits av herrar Johan Bernhard Johansson, Ekströmer och undertecknad, hänför sig till § 16 i statsrevisorernas berättelse, som rör inrättande av ett centralt statligt organ för behandling av kollektivavtalsfrågor. Detta är en ganska stor sak. Det är så, att staten har ett mycket stort antal kollektivavtal gällande. Förra året var det omkring 200, som omfattade omkring 60 000 anställda. Nu, sedan staten övertagit vägväsendet, har omfattningen av dessa avtal blivit väsentligt mycket större. Men staten har icke på samma sätt som enskilda arbetsgivare varit rustad med organ för de förhandlingar, som givetvis måste föras vid kollektivavtalens upprättande eller förlängning. Det har gjort, att vid åtskilliga tillfällen, då särskilt kinkiga fall varit före, har staten fått låna experter från exempelvis arbetsgivareföreningen för att kunna sköta dessa underhandlingar. Det är naturligtvis synnerligen otillfredsställande, att staten skall vara så dåligt rustad i detta fall. Visserligen har det vidtagits en del begränsade åtgärder för att ge olika statliga verk och myndigheter tillgång till bättre sakkunskap för dessa förhandlingar än vad som varit fallet tidigare. Det har skett exempelvis beträffande vissa av försvarsväsendets organ, och i vissa av de affärsdrivande verken finnes det också i varje fall rudiment till sådana här organ. Men i stor utsträckning har man dock icke fått detta problem löst. Det är vad som behöver göras nu. Vi ha ansett, att här borde utskottet och riksdagen ha understrukit angelägenheten av att denna sak tages upp av Kungl. Maj:t för att klaras ut och lösas snarast möjligt.

Nu kan naturligtvis detta ske utan att riksdagen skriver om det. Jag hoppas också att så skall ske. Det är också möjligt att om, då denna fråga behandlades i statsutskottet, det förslaget haft något bättre informationer från första avdelningen än som vid det tillfället var fallet, reservationen hade kunnat vara obehörlig. Men på grund av vissa omständigheter fingo vi då icke sådana informationer.

Jag har nu endast velat vid detta tillfälle understryka angelägenheten av att Kungl. Maj:t snarast möjligt tar denna fråga under omprövning för att få fram en positiv lösning.

Herr Törnkvist: Herr talman! Herr Perssons i Falla slutkläm är det icke mycket att säga om. Varför denna paragraf i berättelsen icke tagits med i detta betänkande var helt enkelt därför, att finansdepartementet icke lagt undan detta ärende på en dammig hylla utan lagt det bland det arbetsmaterial, som ännu icke hunnit bearbetas. Därför går ärendet automatiskt in i sista punkten. Jag tror, som sagt, att det är på det sättet. Därför kan även jag förena mig i herr Perssons i Falla slutsats och uttala den förhoppningen, att frågan tages upp till saklig granskning snarast möjligt.

Jag hemställer, att anmälan lägges till handlingarna.

Efter härmed slutad överläggning lades denna anmälan till handlingarna.

§ 19.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1944/45 till förlagskapital för inköp av förnödenheter m. m.;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till avlönande av lärare vid frälsningsarméns skolhem i Sundsgården i Hilleshögs socken;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till restaurering av Skara domkyrka;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökade medel för budgetåret 1943/44 till barmarksunderhållet på landet;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för S. A. S. Sörensson m. fl. från ersättningsskyldighet;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för E. V. Ringsäter m. fl. från ersättningsskyldighet;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av vissa skador på grund av ombordläggning;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av kostnad för ersättande av skadad sjökabel;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag; och

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till Medicinalstyrelsen: Beredskapsorganisation.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 20.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. jämte i ämnet väckt motion.

I propositionen nr 180 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 mars 1944, föreslagit riksdagen att dels besluta, att kristillägg skulle utgå under tiden från och med andra kvartalet 1944 till och med första kvartalet 1945 enligt av departementschefen angivna grunder, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle nu utgående kristillägg utgå å lönebelopp av högst 900 kronor för månad. Det ytterligare kristillägg å 5 %, som skulle utgå vid indexläget 160, finge dock icke beräknas å högre lönebelopp än 500 kronor för månad.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Hansson* i Skediga väckt motion (II:467), vari hemställdts, att riksdagen måtte besluta, att rörligt tillägg och kristillägg icke skulle utgå på högre lönebelopp än 6 000 kronor per år räknat.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II:467 i vad densamma avsåge kristillägg besluta, att kristillägg skulle utgå under

Grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl.

Grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. (Forts.)
tiden från och med andra kvartalet 1944 till och med första kvartalet 1945 enligt i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 mars 1944 angivna grunder,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet.

Reservation hade avgivits av herrar *Ivar Persson, Svensson* i Grönvik och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II:467 i vad den samma avsåge kristillägg besluta, att kristillägg skulle utgå under tiden från och med andra kvartalet 1944 till och med första kvartalet 1945 enligt av reservanterna angivna grunder,

b) bemyndiga Kungl. — — — i ämnet.

Enligt reservanterna skulle kristillägg icke beräknas å högre lönebelopp än 500 kronor för månad.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Pettersson* i Dahl: Herr talman! Alla veta vi ju, att kristillägg respektive rörligt tillägg utgår för att kompensera statstjänarna för levnadskostnadernas stegring efter krigsutbrottet. Vi veta ju, att dessa tillägg utsprungligen byggts upp på förkrigslönen, alltså på den lön, som rådde före världskriget. Alla veta också, att landet är uppdelat i olika dyrortsgrupper och att på grundval av dessa olika dyrortsgrupper är också lönen uppbyggd. Nu vore det icke så mycket att säga om att detta kristillägg utgår procentuellt på lönen, ifall levnadskostnaderna också stigit i samma förhållande på de olika dyrorterna. Men nu är det, som också alla torde veta, så, att här har det blivit en prisutjämning på så sätt, att levnadskostnaderna stigit mera på de billigare orterna än på de dyrare. Detta förhållande har påtalats många gånger i kammaren. Senast har jag själv påtalat detsamma i samband med behandlingen av dyrtidstilläggen på folkpensionerna. Alltså, det oriktiga är, att detta kristillägg, denna ersättning för ökade levnadskostnader bygger just på förkrigslönen storlek och bygger just på denna dyrortsindelning. Det är nämligen otänkbart, att detta kan bli ett rättvist utslag. Om man får tänka sig att det gäller en lön på 300 kronor i månaden jämförd med en lön på 900 kronor i månaden, vilken är satt som maximigräns för åtnjutande av detta kristillägg och man då i båda fallen tänker sig, att det gäller en familj, som skall ha kompensation för de ökade levnadskostnaderna och därigenom få nödiga medel för familjens uppehälle, är det som sagt otänkbart, att detta system skall giva ett riktigt utslag. Man kanske kan invända, att det icke heller ger något riktigt utslag, om man skall begränsa det till 500 kronor i månaden, som vi reservanter påyrkat, utan att också detta blir i viss mån orättvist. Men det blir icke en så stor orättvisa, som det blir, om man bifaller utskottets förslag och alltså går upp till en månadsbetalning av 900 kronor. Det är detta som vi reservanter ha velat få en ändring på. Vi ha velat, att man skall stanna vid 500 kronor per månad. Vi ha också föreslagit detta av den anledningen, att föregående år föreslog ju finansministern själv att kristillägget, ifall livsmedelsindex uppnådde ett indextal av 160, skulle stanna för ett maximibelopp av 500 kronor i månaden. Den omständigheten att Kungl. Maj:t och riksdagen föregående år för visst fall godtagit ett maximum av 500 kronor i månaden talar enligt vår mening för att en kompensation för dyrtiden, som sker intill denna maximigräns, måste anses fullt tillräcklig för statens tjänstemän. Genom olika bestämmelser har man sökt uppnå, att de ökade utgifter, som krisen fört med sig, skola drabba alla

Grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. (Forts.)
 proportionsvis lika hårt och likaså att alla i möjligaste mån skola bliva delaktiga av de inkomstökningar, som kunna åstadkommas. Det beslut, som kamraren inom en kort stund går att fatta i detta ärende, i fall nu majoritetens förslag bifalles, kommer då att resultera i att de förhållandevis bäst ställda få för stor och de lägre tjänstemännen för liten kompensation.

Jag har nu, herr talman, redogjort för de skäl, varpå reservationen grundats, och ber att med den här anförda korta motiveringen få yrka bifall till reservationen.

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Enligt gällande bestämmelser, som utskottet föreslår skola bibehållas, utgå kristillägg och rörligt tillägg med sammanlagt 31 % på en lön upptill 10 800 kronor per år. Detta ter sig som en skriande orättvisa, när man betänker, att enligt statistiken över en miljon människor icke ha större inkomster än mellan 1 000 och 2 000 kronor om året. 31 % på 10 800 kronor gör 3 350 kronor. Ett sådant belopp kan knappast kallas för kristillägg utan torde snarast böra betecknas som en löneförbättring. Levnadskostnadernas ökning drabbar i stort sett ungefär lika hårt de lägre och de högre inkomsttagarna. Jag har i flera år väckt motion om begränsning av kristillägget till inkomstbelopp av högst 500 kronor i månaden eller 6 000 kronor för år. Om min motion bifölles, skulle en avsevärd nedskärning av kristilläggen åstadkommas. Därigenom skulle rättvisare förhållanden skapas. Man bör ju aldrig vara avundsjuk. Det är heller icke avundsjuka, som dikterat mitt ståndpunktstagande i denna fråga. Det är skriande orättvist med så höga tillägg som 3 350 kronor. En familj, där familjeförsörjaren har en lön på 3 000 à 4 000 kronor, får betydligt blygsammare kristillägg. Beträffande femprocenttillägget har ju Kungl. Maj:t själv föreslagit en maximigräns av 500 kronor i månaden, d. v. s. 6 000 kronor per år. Varför skall man under sådana förhållanden begränsa det vanliga kristillägget till 10 800 kronor per år? Även för det rörliga tillägget borde man räkna med en maximigräns av 6 000 kronor för år. En sådan begränsning skulle i varje fall icke komma att drabba de behövande. Det lär emellertid icke vara stora möjligheter att härvidlag få till stånd någon ändring. För mig och många med mig har det förefallit oriktigt, att personer, som i ungefär samma utsträckning drabbas av krisens verkningar, skola av staten behandlas så olika, då det gäller stödåtgärder av detta slag. Ett kristillägg, så avpassat som det nuvarande, blir faktiskt för de större inkomsttagarna icke en kompensation för fördyrade levnadskostnader utan en löneförhöjning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande följande reservationen.

Herr **Mårtensson**: Herr talman! För närvarande utgår kristillägg av 16 % på en högsta månadslön av 900 kronor. Vid 1943 års riksdag beslöts, att kristillägg till statliga befattningshavare med flera skulle utgå för en period, vilken skulle omfatta tiden från och med andra kvartalet 1943 till och med första kvartalet 1944, med 16 % om levnadskostnadsindex uppgick till 152; om levnadskostnadsindex kom att stiga till 160, skulle det utgå ett ytterligare tillägg med 5 %. Detta tillägg å 5 % skulle endast utgå på en högsta månadslön av 500 kronor. Det förslag, som nu föreligger, bygger i detta hänseende på det beslut, som riksdagen fattade år 1943. Om index under den kommande perioden, som sträcker sig fr. o. m. andra kvartalet 1944 t. o. m. första kvartalet 1945, skulle komma att uppgå till 160 eller därutöver, skall det utgå ett ytterligare kristillägg på 5 %, men det skall, som jag förut nämnde, i överens-

Grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. (Forts.)
stämmelse med 1943 års beslut utgå endast på en månadslön av högst 500 kronor. Om index sjunker till 152, skall 5 %-tillägget bortfalla. Detta förslag står i full överensstämmelse med tidigare beslut. Den enda ändring, som förekommer i förslaget, gäller det fall, att index skulle sjunka under 152. Då skall kristillägget icke sjunka efter samma intervallsystem som tidigare. I detta fall ansluter sig förslaget till den överenskommelse, som träffats mellan parterna på arbetsmarknaden angående ramavtalet. Motionärens förslag innebär bl. a. en ändring av grunderna för det nu utgående kristillägget, alltså tillägget på 16 %. Det skall icke utgå på en månadslön av högst 900 kronor utan på en månadslön av högst 500 kronor. I riksdagens skrivelse år 1942 framhölls att en sänkning av kristilläggsunderlagets maximibelopp borde övervägas. En dylik åtgärd finge dock enligt riksdagens mening icke givas den innebörden, att en minskning inträdde i utgående löneförmåner. Riksdagen uttalade således år 1942, att kristillägget borde utgå efter något annorlunda grunder, men att detta inte finge innebära en sänkning av då utgående löneförmåner. Med hänsyn härtill har majoriteten i utskottet varit av den uppfattningen, att en ändring av grunderna för nu utgående kristillägg i enlighet med det förslag, som framförts av motionären och reservanterna, icke bör komma till stånd förrän efter förhandling med representanter för staten och de olika tjänstemannaorganisationerna. I anslutning härtill ber jag herr talman att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtan det följande reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 21.

Föredrogs vart efter annat:

statsutskottets utlåtan den:

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förslag för väg- och vattenbyggnadsväsendets förrådsfond m. m.;

första lagutskottets utlåtan de, nr 17, i anledning av väckta motioner om införande av lagstadgad rätt för barn inom äktenskap att i vissa fall erhålla styvfaders släktnamn; samt

andra lagutskottets utlåtan de, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förlängd giltighet av gällande indelning i ortsgrupper jämlikt lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtan den hemställt.

§ 22.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtan de, nr 6, i anledning av väckt motion angående utredning om rätt för kommun att bevilja stipendier eller andra bidrag till studieändamål.

Kammaren biföll utskottets hemställan; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 23.

*Motion om
underlättande
för idrotts-
klubbar att
förlägga
idrottsarran-
gemang till
för dem lämp-
lig tidpunkt.*

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion om viss ändring i ordningsstadgan för rikets städer i syfte att för idrottsklubbar underlätta förläggandet av idrottsarrangemang till för dem lämplig tidpunkt.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 425, av herrar *Persson* i Stockholm och *Hagberg* i Luleå hade yrkats, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om sådan ändring av paragraferna 12 och 13 i ordningsstadgan för rikets städer, att hinder i fortsättningen ej möter för idrottsklubbar att anordna fotbollsmatcher och liknande idrottsarrangemang vid tidpunkter, som ur spel- och publiksynpunkt äro lämpligast».

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 425, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag har jämte herr *Persson* i Stockholm i en motion föreslagit, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en sådan ändring av paragraferna 12 och 13 i ordningsstadgan för rikets städer, att hinder i fortsättningen ej skulle möta för idrottsklubbar att anordna fotbollsmatcher och liknande idrottsarrangemang vid tidpunkter, som ur spel- och publiksynpunkt vore lämpligast. Anledningen till denna framställning är, att i några städer under sista tiden förekommit särskilda inskränkningar i idrottsorganisationernas rätt att anordna tävlingar under s. k. gudstjänsttid.

Det började i en grannstad, där kommunalborgmästaren utan vidare beröfvade idrottsorganisationerna denna tidigare, åtminstone traditionsmässigt givna rätt att även kl. 11—13 på söndagarna hålla idrottstävlingar. Detta motiverades ursprungligen på ganska lösa grunder i det att vederbörande åberopade sig på kungörelsen om vissa helgdagar. Men trots att denna kungörelse inte kunde anses vara möjlig att åberopa i detta fall, vann initiativet efterföljd, så att polismyndigheterna i Stockholm också beslöto utfärda liknande föreskrifter.

Här i Stockholm grundade man emellertid åtgärden på ordningsstadgan för rikets städer av år 1868. I denna sjuttiofemåriga bestämmelse talas det i paragraferna 12 och 13 om »kägelbana» och »annan för förlustelse gjord inrättning», om »tillställning» som äger rum »på gata, torg eller annan allmän plats eller på annat under bar himmel beläget ställe», och »som strider mot sedlighet eller allmän lag eller föranleder till svårare oordning».

Detta skulle alltså vara grunden till detta ganska märkliga förbud. Såvitt jag kan förstå skulle detsamma således innebära att idrottstävlingar mellan kl. 11 och 13 på söndagarna strida mot sedligheten. Ty att de skulle åstadkomma allmän oordning eller dylikt får man väl ändå förutsätta inte vara vederbörandes mening. Man måste därför utgå ifrån att polismyndigheterna i Stockholm betrakta dessa idrottstävlingar såsom osedliga, och detta visar inte minst sedlighetsbegreppets tänjbarhet.

När man har kommit till det resultatet måste det bero på en ganska godtycklig tolkning, som det enligt min mening varit svårt att juridiskt stödja sig på härvidlag, och i varje fall har man svårt att med vanligt sunt förnuft finna någon grund för en sådan inskränkning. Men på denna åtminstone enligt min mening orimliga tolkning har man här i Stockholm t. o. m. åstadkommit åtal och dömt ett par människor till böter, bland dem ordföranden för Stockholms fotbollsförbund.

Motion om underlättande för idrottsklubbar att förlägga idrottsarrangemang till för dem lämplig tidpunkt. (Forts.)

Utskottet har vid behandlingen av denna motion remitterat den till bl. a. ärkebiskopen. Såvitt jag kan förstå av ärkebiskopens skrivelse har han insett svagheten i den tidigare argumentationen för förbudet. Han förklarar nämligen att »frågan sakligt sett icke gäller huvuvida vissa genom idrottens utveckling föräldrade bestämmelser i ordningsstadgan för rikets städer skola moderniseras, utan huruvida det skydd, som lagen hittills velat skänka gudstjänsten på söndagarna, skall slopas eller i varje fall beskäras». Han menar följaktligen att idrotten inte bör betraktas som osedlig, men eftersom ordningsstadgan endast avsåg att förhindra osedliga tillställningar under gudstjänsttid måste man utvidga bestämmelserna. Detta innebär att statsmakterna 1944 skola gå längre i skyddet för gudstjänster än man ansåg sig för sjuttiofem år sedan böra göra!

För min del finner jag det vara ett steg tillbaka både absolut och inte minst i relativ mening med tanke på den förändring som senare ändå ägt rum på olika områden. Ty genom statsmakternas tidigare olika beslut har ju kyrkans verksamhetsområde blivit föremål för vissa inskränkningar: konfirmationen är frivillig, giftermål kan legaliseras inför borgmästare och landsfiskal, och även begravning kan numera ske på borgerligt sätt. Man bör väl också betrakta de åtgärder som statsmakterna tidigare vidtagit för att minska kyrkans inflytande på skolundervisningen, såsom slopandet av katekesplugget etc., som uttryck för en åtminstone tidigare från statsmakternas sida bestämd strävan att begränsa kyrkans inflytelseområde. Därför tycker jag för min del att det är ganska orimligt att man från kyrkligt håll skall kräva en större hänsyn år 1944 än man krävde under det förra århundradet.

Ärkebiskopen talar i sitt yttrande om nödvändigheten av skydd för gudstjänsten. Men inte inbillar jag mig att man skyddar gudstjänsterna därför att man förbjuder vissa idrottstävlingar på söndagarna. Jag tror inte heller det finns någon människa som går i kyrkan av den anledningen att det inte då ges tillfälle att delta i en idrottstävlan eller åskåda en sådan. Den som antas det finge väl i så fall motivera detta med att han ginge i kyrkan för att få någon förströelse, emedan han inte hade några andra förströelsemöjligheter. Men det skulle man väl ändå inte anta att någon skulle vilja säga.

Ärkebiskopen talar vidare om helgkänslans upplösning och att den skulle medföra sociala skadeverkningar. Ja, det kan man kanske säga, om man tror att helgkänslan befordras av att människan inte får använda sin fridag på det sätt hon själv önskar och för rekreation. Det kan man hävda, menar jag, om man utgår ifrån att man bäst befordrar helgkänslan, därest man bildligt talat stänger in människorna, berövar dem en del av det som för närvarande anses vara deras frihet. Men på sådana grunder kan man inte gärna motivera beslut, som stödja dessa inskränkningar som ha genomförts. På mig gör denna argumentation närmast ett intryck av att man mycket dåligt har tänkt igenom det sätt, varpå man motiverar en ganska dålig sak. Den visar i varje fall vilka anspråk man härvidlag anser sig kunna ställa.

Ärkebiskopen säger även att denna synpunkt om skydd för gudstjänsttiden ganska allmänt delas av vårt folk. Jag tror att det förhåller sig på det sättet att folk överhuvud taget inte sätter frågan om helgkänsla eller skydd för gudstjänsten i samband med frågan om hur man vill bruka sin söndag, sin fridag; människorna ha ju i det fallet mycket skiftande åsikter. Om man skulle försöka värdera saktigheten i denna argumentation efter det sätt, varpå det stora flertalet använder sin söndag och inte minst gudstjänsttiden, måste man väl säga att motiveringen är ganska långsökt.

Ärkebiskopen rekommenderar också att man skall utnyttja lördagen för idrottstävlingar, då söndagen inte räcker till. Därvidlag ha emellertid de prak-

Motion om underlättande för idrottsklubbar att förlägga idrottsarrangemang till för dem lämplig tidpunkt. (Forts.)

tiska erfarenheterna visat, att denna rekommendation inte kan förverkligas. Ty i det här landet är det ju så att lördagen för många människor till sent på kvällen är arbetsdag, varför det av praktiska skäl är omöjligt att då ordna idrottstävlingar med förhoppning om att få någon publik på desamma. Jag tycker därför det är ganska egendomligt att utskottet enhälligt anslutit sig till ärkebiskopens definition av vad det här handlar om. För min del anser jag att detta är en kapitulation för klerikala synpunkter. Jag tycker att man på ett orimligt sätt här tar ställning till förmån för kyrkan och mot idrottsorganisationerna, deras mycket legitima strävanden och det som tidigare ansetts vara deras rättigheter.

Utskottet är principiellt anhängare av att skydda gudstjänstiderna. Men man är inte mera principfast än att man är beredd att göra undantag för sådana idrottstävlingar, som inte gärna kunna avbrytas under gudstjänsttiden. Därmed, menar jag, har man redan luckrat upp principen. Därmed upphör det egentligen att vara något behov att diskutera frågan ur principsynpunkt. Såvitt jag kan förstå anlägger utskottet delvis en opportunistisk synpunkt och delvis försöker det att praktiskt och med lämpor lösa frågan till en del men också endast till en del. Jag finner därför att utskottet borde ha visat det tillmötesgåendet att man, där sakliga skäl motivera idrottstävlingar under den ifrågavarande tiden på söndagarna, också skulle ha tillåtit dessa tävlingar.

I praktiken förhåller det sig på det sättet, att det endast är vissa idrottsgrenar, som äro beroende av denna söndagstid, nämligen de s. k. bollidrotterna, fotboll och bandy. Dessa idrotter äro emellertid samtidigt de som äro mest folkliga, som ha det bredaste intresset att påräkna. Bandytävlingarna exempelvis äro hänvisade att hållas under vintern, under den mörka årstiden. De måste följaktligen hållas under den ljusaste tiden på dagen, och tiden mellan kl. 11 och 13 är ju en för bandyn mycket viktig tid för att den överhuvud taget skall kunna bedrivas som tävling.

I den grannstad till Stockholm, där förbudet först genomfördes, nämligen Solna, finns Sveriges främsta idrottsstadion. Där spelas de stora landsmatcherna, liksom även internationella matcher. Men Solna har också egna idrottslag, som inte komma upp i den allra högsta klassen utan ligga i den s. k. division II och som genom konkurrensen med de stora matcherna inte kunna tänka sig att få någon tid över på söndagarna för att spela sina egna matcher någonstans i närheten av detta stadion, där de stora matcherna spelas. För dessa mindre klubbar är det praktiskt taget omöjligt att organisera tävlingar under de förhållanden som skapats på grund av detta förbud.

Därtill kommer den rent ekonomiska synpunkten. Antalet tävlingsplatser här i landet är mycket begränsat. Idrottsorganisationerna tvingas därför att utnyttja dessa tävlingsplatser i största möjliga utsträckning, och det är uppenbart att om man genom ett mer eller mindre godtyckligt polisingripande berövar organisationerna rätten att utnyttja dessa idrottsplatser under en viss och för dem ganska viktig tid på dagen, minskar man därmed deras möjligheter till ett rationellt och ekonomiskt utnyttjande av desamma. På grund av dessa praktiska skäl ha dessa inskränkningar också skapat ett mycket stort missnöje hos det idrottsfolk som beröres av dem. Därjämte betyder detta naturligtvis, att andra människor, som äro intresserade för idrott, ha mycket svårt att förstå att detta kan vara någonting annat än kitslighet eller en orimlig inskränkning av tidigare rättigheter.

Herr talman! Det gäller här absolut inte att på något sätt kränka de religiösa känslorna. Detta bör inte betraktas såsom en fråga, där man å ena sidan

Motion om underlättande för idrottsklubbar att förlägga idrottsarrangemang till för dem lämplig tidpunkt. (Forts.)

ställer de religiösa känslor och å andra sidan den idrottande ungdomen och den idrottsintresserade allmänheten såsom motparter. Att man nu, såsom ärkebiskopen synes sträva efter, lägger upp saken på detta sätt, tycker jag inte gagnar vare sig kyrkan eller den sak man vill tjäna. Att beröva medborgare och medborgargrupper en rättighet, som tidigare ansetts fullkomligt självfallen, kan ju knappast vara ägnat att vare sig öka helgkänslan, skydda gudstjänsten eller skapa någon respekt för de religiösa synpunkter, som man försökt anlägga på problemet. Det finns faktiskt en tendens för närvarande att åstadkomma ett ökat kyrkligt inflytande på olika områden — man kan nämna diskussionerna om »nöjeslivets förflackning» och det prästerliga initiativet gentemot det s. k. nöjeslivet. Ja, häromdagen berättades det exempelvis från Östergötland att man på prästerligt håll t. o. m. försökt ingripa för att hindra kolonistugeägare att på söndagarna odla sina täppor! Sådana tendenser, där de framträda, borde inte behandlas på det sätt som, såvitt jag läser rätt, rekommenderas i utskottets utlåtande, och framför allt inte på det sätt som myndigheterna ha tillämpat, när de berövat idrottsorganisationerna den rätt som de tidigare hade.

Utskottet anser att frågan bör föreläggas den utredning som arbetar. Det kan i och för sig förstås, om utskottet ställer sig på den ståndpunkten. Men när utskottet inte har uttalat sig om den nya praxis, som man här och var börjat införa — och som förmodligen starka krafter söka genomföra på många ställen — och då därtill denna fråga enligt mitt förmenande är så självklar, att regeringen borde få en anvisning om att ingripa snarast möjligt, vill jag för min del yrka bifall till den motion, som vi ha väckt i denna fråga. Den innebär, såsom jag redan har påpekat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om en sådan förändring av ordningsstadgan, att man inte berövar idrottsorganisationerna deras rätt att på söndagarna anordna idrottstävlingar.

Fröken Nygren: Herr talman! När herr Hagberg i Luleå citerar den gamla ordningsstadgan från 1868 låter det ganska bestickande och man tycker kanske att man utan vidare skulle kunna vara redo att yrka bifall till motionen om utredning. Men när Kungl. Maj:t först genom beslut av den 11 november 1938 har lämnat uppdrag åt en ordningsstadgeutredning att revidera ifrågasvarande stadga — utredningsarbetet har emellertid, som på de flesta andra områden, legat nere någon tid — och dessutom givit utredningen förnyat uppdrag den 30 juni 1943, ha vi inom utskottet ansett det vara onödigt att skriva på nytt. Utskottet är av den mening att det helt enkelt faller av sig självt, att den sittande utredningen förändrar det ålderdomliga språket och gör de tillägg i stadgan, som kunna behövas, eller de inskränkningar som kunna vara befogade.

Herr Hagberg citerar ärkebiskopens remissvar. Jag skall tillåta mig att citera vad Svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbund sagt i sitt svar. Förbundet framhåller att det »sedan gammalt självt reglerat idrottsutövningen under sön- och helgdagar genom bl. a. följande bestämmelse: Ofrentliga tävlingar eller uppvisningar böra icke anordnas under gudstjänsttid å sön- och helgdagar. All idrottsutövning bör genomföras på sådant sätt att gudstjänster, begravingar eller eljest förekommande andaktsstunder icke störas.»

Det är alltså icke någon tanke på att det skulle vara något osedligt, som gör att man i viss utsträckning reagerat emot idrottsutövning på gudstjänsttid. Det är tydligt att Svenska gymnastik- och idrottsföreningarnas riksförbund

Motion om underlättande för idrottsklubbar att förlägga idrottsarrangemang till för dem lämplig tidpunkt. (Forts.)

följt denna tankegång, då förbundet i fortsättningen av sitt remissvar säger: »Förbundet har gjort en utredning som visar att huvuddelen av de 25 specialförbund och 23 geografiska distriktsförbund, som tillhöra riksförbundet, anser att någon större ändring icke behöver vidtagas i de nuvarande förhållandena.» Sedan anför man visserligen att fotboll och bandy »yrka på obegränsad frihet för idrottsorganisationerna då det gäller att bestämma tidpunkten för tävlingar under sön- och helgdagar». Man hänvisar emellertid också till den sittande ordningsstadgutredningen och anser att det är den som bör ta frågan om hand.

Dessutom måste jag nog säga att herr Hagberg motsäger sig själv i viss mån. Han började sitt anförande med att tala om hur man under årens lopp fräntagit kyrkan dess inflytande, först på det ena området och sedan på det andra. Men han slutade med att säga att man nu tycks söka göra kyrkans inflytande allt större och större! Jag vet inte vilken ståndpunkt herr Hagberg egentligen intar. För min del är jag av den övertygelsen, att man utan betänkanke kan räkna med att ordningsstadgutredningen skall utföra sitt uppdrag på ett sätt som kommer att motsvara allmänhetens fordringar. Idrottsintresset i landet är så pass stort, att utredningen helt enkelt icke kan komma ifrån att taga vederbörlig hänsyn därtill. Även från kyrkligt håll har man under senare år i olika former visat allt mer intresse för idrotten. I många fall äro de unga prästerna själva aktiva idrottsmän och uppmuntra ungdomen till deltagande i idrott. På de flesta håll i vårt land tror jag att man hittills klarat sådana här frågor genom att tillmötesgå varandras krav och genom att ta det hela så hänsynsfullt och lugnt som möjligt. Men å andra sidan får man icke bortse ifrån, att alla medborgare och medborgargrupper i samhället ha rätt att räkna med att viss hänsyn skall tagas till dem. När det, som fallet är på åtskilliga håll, är ordnat så, att idrottsplatserna ligga i omedelbar närhet av kyrkan, kan man ju förstå, att de kyrkliga intressena anse sig ha vissa berättigade anspråk. Gudstjänsttiden är ju icke så lång. Vill man på vissa orter göra inskränkningar, tror jag icke, att det leder till något större men, om sådana komma till stånd. Skidtävlingar, terrängtävlingar, orienteringstävlingar och liknande idrottsutövningar fortgå ju obehindrade under söndagarna och ingen har påtalat detta. Det är ej heller nu fråga därom.

På en konferens för icke så länge sedan, som jag var med om, togs denna fråga upp på kyrkligt håll, och en del präster medgävo, att det icke bara är idrottsfolket och ungdomarna, som skola taga vissa hänsyn. Även från kyrkligt håll borde man taga hänsyn och för att icke kollidera med idrottsfolkets intressen kunde dessa präster t. o. m. tänka sig en ändring av gudstjänsttiden. Jag tror, att man kan räkna med förtroendefullt samarbete. Man behöver icke vara så ängslig som herr Hagberg i Luleå synes vara.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Det förhåller sig visserligen så som fröken Nygren sade, att denna fråga icke är aktuell för flertalet idrottsorganisationer. Den är aktuell för bollidrott, men för denna idrottsgrens organisation är frågan så mycket mera aktuell. Det är uteslutande på grund av att bollidrotternas intressen här trätts för nära, som det råder en sådan stark opinion hos idrottsfolket mot de här påtalade inskränkningarna.

Fröken Nygren yttrade att vissa inskränkningar ibland varit befogade på grund av ifrågavarande idrottsplatsers närhet till kyrka. I Stockholm, där det finnes många idrottsplatser och där det varit regel att bollidrotter huvudsakligen haft tävlingar på söndagsförmiddagarna, ligga idrottsplatserna

Motion om underlättande för idrottsklubbar att förlägga idrottsarrangemang till för dem lämplig tidpunkt. (Forts.)

i regel ej alls i närheten av kyrkorna. De förbud mot idrottstävlingar på söndagarna under gudstjänsten, som genomförts, ha ej motiverats därmed att idrottsplatserna legat i närheten av kyrkan, utan, som jag tidigare nämnt, har så skett av andra grunder. Men det är ju alltid så, att så snart man fått ett uppslag, finns det genast starka krafter, som äro villiga att hugga i.

Fröken Nygren tyckte, att jag var inkonsekvent, när jag å ena sidan påpekade, att statsmakterna tydligen eftersträvat att minska kyrkans inflytelse-sfär och å andra sidan visade på omständigheter, som tydde på att kyrkans inflytande ökats. Men där föreligger i alla fall ingen inkonsekvens. Här framträder nämligen en annan tendens, vilken, som jag illustrerade nyss, står i motsättning till tidigare utveckling och de synpunkter, som statsmakterna då lagt på frågan om kyrkans inflytande. Här ha underordnade myndigheter på enligt min mening egendomliga grunder infört ett helt nytt förbud, en ny inskränkning, som motiverats med hänsyn till kyrkliga intressen. Detta förbud har man genomfört och det innebär en annan tendens än den, som tidigare framträtt.

Till slut vill jag understryka, att jag ej har begärt någon utredning. Det kanske var en felsägning av fröken Nygren att framställa saken så. Jag tycker icke att här finnes någonting att utreda. Regeringen kan efter framställning från riksdagen göra förtydliganden, som på detta område återställa den tidigare ordningen, vilken, såvitt jag förstår, icke vållat några olägenheter på något håll. Här ha de underordnade myndigheterna, sedan man först feltolkat en annan förordning, börjat tolka ordningsstadgan på visst sätt, och därefter har man genomfört en, som jag tror alla äro överens om, mycket diskutabel inskränkning på detta område.

Herr Allard: Herr talman! Det kunde varit onödigt att taga till orda i denna debatt, när utskottets ordförande redogjort så bra för utskottets ställning, men som jag är en av de få här i kammaren, skulle jag tro, som, åtminstone delvis aktivt, deltagar i idrottsarbetet, har jag ej kunnat undgå att göra några reflexioner, när nu herr Hagberg i Luleå gjort sig till tolk för idrotten.

Herr Hagberg har behandlat frågan på ett ganska lättvindigt sätt. Han har endast tagit ställning till ärkebiskopens uttalande men icke sagt något om hur riksidrottsförbundet, som representerar idrottsfolket, ser på saken. Detta förbunds remissutlåtande, herr Hagberg, är i sak detsamma som ärkebiskopens. Herr Hagberg i Luleå har kommit med en del argument, som icke överensstämna med verkligheten. När herr Hagberg i Luleå talar om att polisen i Stockholm godtyckligt förbjuder idrottstävlingar är detta felaktigt. Det förhåller sig i stället så att polismyndigheterna i Stockholm icke förbjuda idrottstävlingar på söndagarna, ej heller fotboll och bandymatcher. Dessa få här i Stockholm liksom på andra platser i landet spelas i viss utsträckning under gudstjänsttid. Men det är så, att man kräver att tävlingsarrangörerna skola söka resolution på samma sätt som när det gäller andra tävlingar. I Stockholm tillgår det så, att polisen ringer till riksidrottsförbundet och säger, att nu har den eller den föreningen ansökt om att få förlägga en tävling till den och den tiden på den och den idrottsplatsen, och så frågar polisen riksidrottsförbundet: Tycker ni, att man skall bevilja det? Det har på så sätt etablerats samarbete mellan polismyndigheten och den organisation, som representerar idrotten, och det har hänt, att man förlagt en hel del mindre matcher, både fotbolls- och bandymatcher till gudstjänsttid.

Vidare sade herr Hagberg i Luleå, att man har dömt en arrangör av

Motion om underlättande för idrottsklubbar att förlägga idrottsarrangemang till för dem lämplig tidpunkt. (Forts.)

idrottstävlingar till böter, på grund av att en tävling i Stockholm förlagts till gudstjänsttid. Ja, det ligger nu så till, att den åtalade dömdes, ej på grund av att tävlingen hölls under gudstjänsttid, utan därför, att han ej sökt resolution för den idrottstävling, som det var fråga om och som förlagts till gudstjänsttid. Herr Hagberg i Luleå skulle ha kunnat få reda på dessa fakta, om han hade vänt sig till riksidsrottsförbundet, men det passade ej. Om han gjort det, hade han ej behövt komma med sådana argument i debatten här i kammaren.

Det har hittills varit ett mycket förtroendefullt samarbete mellan idrotten och kyrkan, detta gäller både stats- och frikyrkan. Jag tycker därför att det är onödigt att försöka splittra samarbetet på något sätt. Det finnes icke några skäl, som tala för bifall till motionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken **Nygren**: Herr talman! Jag tycker det vore egendomligt, om riksdagen skulle skriva och begära ändring i 12 och 13 §§ i ordningsstadgan, som herr Persson i Stockholm och herr Hagberg i Luleå yrkat på i sin motion, när nu en utredningskommitté tillsatts, som skall utreda hela frågan. Vi ha ju en ordningsstadga, och där skall det klart och tydligt sägas ifrån, hur det skall vara härvidlag. Man skall icke föregripa utredningsarbetet.

Jag vill emellertid även säga några ord utöver de meddelanden, som herr Allard gjorde, om den idrottsförening, som blev dömd för att tävling anordnades utan resolution. Det förhöll sig så att tävlingen skulle börja en kvart före elva. Då tävlingen skulle börja före elva, trodde man, att resolution icke behövde sökas. Men man borde ha begripit, att när tävlingen till största delen skulle pågå under gudstjänsttid, förelåg skyldighet att begära tillstånd till tävlingen.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! I anledning av vad herr Allard här sagt vill jag framhålla, att riksidsrottsförbundet ställt sig på den ståndpunkten att idrottstävlingar böra få hållas under gudstjänsttid. Man skulle av herr Allards yttrande kunna få en motsatt uppfattning, och därför har jag velat göra ett genmäle på den punkten.

Beträffande de domar som fällts framgår av fröken Nygrens förklaring, att det var på grund av att stockholmspolisen infört denna spärregel, på sätt jag tidigare talat om, som dessa bötesdomar fällts. Detta innebär alltså icke någon motsättning till den förklaring jag givit.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 24.

Motion angående skapande av en gemensam nordisk arbetsmarknad.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion angående skapande av en gemensam nordisk arbetsmarknad.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Lindberg**: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag besvärar i denna fråga vid denna sena tidpunkt. Jag anser emellertid att det problem,

Motion angående skapande av en gemensam nordisk arbetsmarknad. (Forts.)

som avhandlas i utlåtandet och i den motion, som ligger till grund för utskottets utlåtande, är så viktig, att det bör sägas några ord i saken, även om jag ej kommer till annat yrkande än utskottet kommit till.

Jag ber först och främst att få säga, att jag har ingenting emot att det problem, som här avhandlas, blir föremål för grundlig undersökning av myndigheterna i vederbörande länder. Men jag måste samtidigt också säga, att det problem, som här rullas upp, är av en sådan svårighetsgrad, att det är allt skäl i världen att vara ytterligt försiktig, när man söker komma till en uppgörelse mellan de olika stater, som det här är fråga om. Vi få komma ihåg, att denna överenskommelse i första hand skall gälla arbetare i de olika länderna. Jag vet av erfarenhet att på detta område, som ju är internationellt betonat, föreligger stora svårigheter, när det gäller att lösa de problem, som hänga samman med arbetstillstånd och arbetsmöjligheter i främmande länder. Efter det förra världskriget eller omedelbart före detsamma var det ju så, att man åtminstone i vad det gäller sjömän såg till, att man blev av med dem — åtminstone var så fallet med de svenska sjömännen i de olika länderna. Man skickade hem massor av dem. De kommo från Förenta staterna, Italien, England och Frankrike och icke minst ifrån Norge och Danmark.

Det upptages kanske som en anmärkning, om man talar om ett sådant problem, men jag tycker ändå, att det bör sägas ifrån, hur förhållandena varit tidigare. Det kan icke hjälpas om man tycker illa vara att jag gör så. Det har varit samma förhållande med övriga arbetargrupper, speciellt under tider av stor arbetslöshet och kriser av skilda slag. Arbetarna själva ha rätt att reagera mot att främmande arbetskraft konkurrerar om arbetstillfällena.

Av alla de utlåtanden, som äro införda i utskottets utlåtande, får man, även om det icke är direkt utsagt, en känsla av att allesammans varna för samma problem. Här ifrågasättes ju, om jag läst det hela rätt, att det råder ömsesidighet härvidlag. Således, om svensk arbetare får anställning i Norge, skall norsk arbetare få anställning i Sverige och man skulle då kunna tala om en utjämning. Men hur blir det vid arbetslöshetsfall? Då sker ingen sådan utjämning och skall det då, som det står någonstans i utskottsutlåtandet, vara fullkomligt fritt att vandra över gränserna, kommer det att uppstå både stora och svåra problem på detta område, trots överenskommelserna.

För den kår jag representerar, är det ganska angeläget att se till att när nu en utredning eller förberedande diskussioner skola sättas i gång även den arbetargruppen blir medtagen, ty de förhållanden, som rådde före detta världskrig, få icke återkomma, om det samarbete som här ifrågasättes skall komma till stånd mellan de nordiska länderna. Då kan man helt enkelt icke undantaga en sådan grupp som sjöfolket. Jag vill emellertid i detta sammanhang också säga, att vi här i Sverige infört ett nytt pensioneringssystem för sjömännen från den 1 juli i år. Det är, så vitt jag vet, första gången som arbetsgivarna blivit ålagda att betala en viss del av kostnaderna för denna pensionering. Arbetsgivarna skola såsom pensionsförmåner erlagga ett belopp, som utgör tre och en halv procent av vederbörande sjömans avlöning. Men dessa tre och en halv procent erläggas icke för utländsk medborgare, som är anställd å svenska fartyg. Vi ha således i Sverige genomfört ett pensioneringssystem, och detta måste man komma ihåg, när det blir fråga om denna uppgörelse mellan de nordiska länderna. Skall det nämligen bli möjligt till utbyte av arbetskraft på de olika platserna, måste det också bli ordnat med ömsesidig rätt till pension i de olika länderna. Då måste naturligtvis också arbetsgivarna eller redarna, som de ju kallas, erlagga procentuellt bidrag till pensioneringen. Detta skall icke gälla bara de svenska utan även de övriga nordiska staternas medborgare.

Motion angående skapande av en gemensam nordisk arbetsmarknad. (Forts.) när de äro anställda å svenska fartyg, och det måste då också råda ömsesidighet, när svenskar äro anställda å norska respektive danska och finska fartyg.

Jag har, herr talman, som sagt, ingen anledning yrka någonting annat än vad utskottet hemställt om. Jag måste dock ännu en gång säga, att jag gillar att hela detta problem upptages till undersökning och granskning och eventuellt också att en överenskommelse träffas mellan de olika staterna. Jag har bara velat anföra detta, därför att det är skäl att ha sin uppmärksamhet riktad också på andra sidor av saken än dem, som äro omtalade i utskottets utlåtande.

Herr Edberg: Herr talman! Varken motionärerna eller utskottet ha varit främmande för de svårigheter, som anmäla sig, när det gäller att lösa denna fråga. Vi ha emellertid menat, att svårigheterna inte böra vara större än att man allvarligt kan ge sig i kast med problemet.

Det nordiska samarbetet har här under de senaste åren livligt diskuterats, och mer eller mindre vittgående projekt ha förts fram i rampljuset. Denna motion utgör ett försök att på ett begränsat men betydelsefullt område föra ut den nordiska tanken i praktiken. Herr Lindberg pekade på de svårigheter, som kunna uppstå vid arbetslöshetstillfällena. Jag vill då erinra om att det visserligen är sant att åtskilliga länder, när de spärrat sina gränser för vad de betrakta som främmande arbetskraft, ha menat att de egna arbetstillfällena borde reserveras för det egna landets arbetare men att man inte har något bevis för att arbetslöshetsrisken ökas därigenom att fältet göres vidare. Tvärtom är det mycket som talar för att en vidsträcktare arbetsmarknad skulle minska arbetslöshetsrisken. Man har fått belägg för det genom de undersökningar, som bland annat Beveridge gjort. Han har i sitt stora verk om arbetslösheten som industriellt problem visat att det i själva verket är den isolerade arbetsmarknaden som framkallar arbetslöshet. Det är å andra sidan naturligt att de arbetslöshetsbekämpande åtgärder, som genomförts i de olika länderna, måste bringas i samklang med varandra, och det är också naturligt, som arbetsmarknadskommissionen betonar i sitt utlåtande, att man för framtiden måste samordna respektive länders arbetslöshetsbekämpande åtgärder, så att de få en så vid syftning som möjligt och praktiskt taget innefatta ett gemensamt nordiskt handlingsprogram vid konjunkturarbetslöshet.

Ett annat problem, som herr Lindberg också något snuddade vid, var frågan, om den öppna och fria arbetsmarknaden skulle kunna medföra att det bleve invasion, så att säga, av arbetskraft från det ena landet till det andra. Redan i motionen påpekas det, att arbetsmarknadens slussar säkerligen icke böra öppnas med ens utan att utvecklingen bör ske successivt. Men jag tror, att erfarenheten visar, att man icke behöver riskera en massförflyttning av arbetskraft från det ena landet till det andra och att ingen folkvandring skulle bli resultatet av att man avlägsnar den demarkationslinje på arbetslivets område, som nu existerar. Redan nationalekonomiens fader, Adam Smith, betonade att »av allt mänskligt bagage låter sig människan svårast transporteras». Ser man på den statistik, som arbetsmarknadskommissionen sammanställt och som bifogats utskottets utlåtande, finner man, att det icke ens inom det egna landet förekommer några större förflyttningar. Av de sammanlagt 893 265 under förra året genom den offentliga arbetsförmedlingen tillsatta platserna var det bara 46 623, som tillsattes genom överflyttning av arbetskraft från ett län till ett annat, alltså endast ca 5 % av de hela. Detta talar i sin mån för att icke så starka förflyttningar komma att bli följden, som man på sina håll tycks föreställa sig.

Under alla förhållanden tror jag, att det är värdefullt, om vårt land får tillfälle att visa sin vilja att föra ut den nordiska tanken i praktisk handling

Motion angående skapande av en gemensam nordisk arbetsmarknad. (Forts.)
genom att regeringen får i uppdrag att så snart möjligheter därtill ges tillsammans med övriga nordiska länders regeringar taga upp denna fråga till allvarligt dryftande, självfallet under beaktande av alla de olika problem, som kunna påverka frågans lösning.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 25.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, angående utredning om inrättande av ett för allmänt och enskilt företagsliv gemensamt rationaliseringsorgan.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 26.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Sundqvist**, som anförde: Herr talman! Det är tyvärr inte sällan som man genom pressen eller annorledes får se bevis för att det moraliska tillståndet på vissa håll inom vårt lands ungdom inte är som det borde vara. Vissa förhållanden i samband med de senaste årens militära beredskap ha riktat uppmärksamheten på de faror, som hota de unga kvinnorna och kanske inte minst de unga flickorna i tonåren. Vad som helt nyligen tilldrog sig i en förläggning för internerade utlänningar, då några unga kvinnor läto sig utsättas för en behandling, som djupt upprört stora lager av vårt folk, ställer i blyxtbelysning hurudant tillståndet på sina håll är.

Jag vill inte draga alltför långt gående slutsatser av de tilldragelser som publicerats i pressen. I grund och botten är vår ungdom säkerligen sund. Men den saknar mycket av det som förr i världen kunde utgöra ett rättesnöre för den oerfarne och ett stöd för den svage. Under ett halvt sekel har man strävat att rasera äldre tiders grundvärderingar i fråga om moral och livsföring utan att sätta något annat i stället. Man har varit angelägen att predika individens obundenhet av äldre tiders konventioner och stränga moralbegrepp, men har alldeles glömt bort, att kanske de flesta människor, inte minst när det gäller de mest personliga frågorna, äro beroende av ideal som deoreflekterat kunna följa. Relativismen på detta område har berövat föräldrarna auktoritet och ett rättesnöre för barnens moraliska fostran. Av allt att döma erbjuda många hem inte längre det skydd och stöd som de borde ge barnen och ungdomen, när det gäller de grundläggande livsproblemen.

Såsom förhållandena nu äro kan samhället inte underlåta att gripa in, där hemmen ingenting förmå eller där de försumma sina skyldigheter mot ungdomen. Genom vår barn- och ungdomslagstiftning borde vi äga medel att bereda det uppväxande släktet det skydd, som det eljest får undvara. Men det förefaller som om barnavårdsmyndigheternas rättigheter eller skyldigheter för närvarande äro för begränsade för att medge erforderlig effektivitet i arbetet. Man griper in, där skada redan skett, medan möjligheterna att i förebyggande syfte vidtaga nödiga åtgärder äro mera begränsade eller i varje fall inte utnyttjas i tillbörlig omfattning.

Såvitt jag kan finna är situationen för närvarande så allvarlig att ökade befogenheter för nämnda organ för barn- och ungdomsskydd äro högst påkallade.

Interpellation. (Forts.)

Med åberopande av det anförda får jag hemställa om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framställa följande frågor:

1. Är det herr statsrådets mening, att vederbörande barnavårdsmyndigheter med nu gällande lagstiftning äga tillräckliga medel för ett effektivt ungdomsskydd.

2. Om så ej är förhållandet, har herr statsrådet för avsikt att snarast möjligt för riksdagen framlägga sådana förslag till ändringar i hithörande lagstiftning som kunna tänkas ägnade att vidga och effektivisera barnavårdsnämndernas verksamhet.

Denna anhållan bordlades.

§ 27.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens andra kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 19 april 1944.

Beviljades förste vaktmästaren Gunnar Carlberg tjänstledighet på grund av sjukdom tills vidare från och med denna dag; och förordnades till vikarie för honom vaktmästaren Emil Eklund och till vikarie för Eklund såsom vaktmästare Bo Anders Evald Björkman.

In fidem
Sune Norrman.

§ 28.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 188, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl.

§ 29.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.13 em.

In fidem
Sune Norrman.